

Pedagogická fakulta Jihočeské univerzity

Katedra pedagogiky a psychologie

**Péče o děti s narušenou komunikační schopností v podmínkách
běžné mateřské školy**

Bakalářská práce

Vedoucí práce: PaedDr. Eva Suchánková. Ph.D.

Autor práce: Kateřina Buchalová

České Budějovice 2010

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala samostatně pouze s použitím uvedených pramenů.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce a to v nezkrácené podobě fakultou elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.

V Českých Budějovicích 26. 3. 2010

.....

vlastnoruční podpis

Děkuji vedoucí bakalářské práce PaedDr. Evě Suchánkové. Ph.D. za její pomoc a cenné rady při vedení bakalářské práce.

Abstrakt v českém jazyce

Cílem mé bakalářské práce bylo zjistit, jak je v současné době pečováno o děti s NKS v podmínkách běžné mateřské školy.

V teoretické části jsem se podrobněji zabývala vymezením pojmu komunikace, vývojem lidské řeči od narození do období předškolního věku a definováním poruch komunikačních schopností u dětí navštěvujících běžnou mateřskou školu.

V praktické části jsem analyzovala výsledky dotazníkového šetření, rozhovoru, pozorování a zhodnotila, zda-li je péče o děti s NKS v podmínkách běžné mateřské školy dostačující.

Klíčová slova

Hra, logopedie, komparace, kompetence, komunikace, komunikační prostředky, patologie, poznávací procesy, prevence, RVP PV, ŠVP PV, rodina, role pedagoga, řeč, škola, životní princip.

Abstract in English

The bachelor thesis aimed to find out what care is provided for children with communicative disability in the conditions of a common kindergarten.

The theoretical part deals with the explanation of the term communication, the human speech development from birth to the preschool age, and it also provides definitions of the communicative disabilities of children attending a common kindergarten.

The practical part analyses the result of the questionnaires, interview and observation. It also evaluates whether the level of the care for children with communicative disability is satisfactory enough.

Keywords

Children's play, speech therapy, comparison, competence, communication, communicative devices, pathology, cognitive processes, prevention, Framework Education Programme for Preschool Education, School Curriculum for Preschool Education, family, teacher's role, speech, school, life principle.

Obsah

I.	Úvod.....	7
II.	Teoretická část	8
1	Komunikace jako životní princip	8
1.1	Komunikační prostředky.....	8
1.2	Komunikace verbální (slovní, ústní, písemná)	9
1.3	Komunikace neverbální	9
1.4	Komunikace činem	10
2	Rozvoj komunikačních dovedností	10
2.1	Komunikace a rodina	10
2.2	Komunikace a škola.....	12
2.2.1	Tělesný vývoj a vývoj poznávacích procesů.....	13
2.2.2	Rozvoj řeči	14
2.2.3	Podmínky správného vývoje řeči	15
2.2.4	Stádia vývoje řeči	16
2.2.5	Přípravná stadia vývoje řeči	16
2.2.6	Stadia vlastního vývoje řeči	16
2.2.7	Jazykové roviny v ontogenezi dětské řeči.....	17
2.2.8	Motorika a vývoj řeči	18
2.2.1	Role pedagoga a mateřské školy MŠ	19
3	Poruchy komunikačních schopností.....	19
3.1	Patologie komunikace.....	22
3.2	Kategorie narušených komunikačních schopností, symptomatické dělení ..	22
3.2.1	Vývojová nemluvnost	22
3.2.2	Neurotické poruchy řeči	23
3.2.3	Poruchy zvuku řeči.....	24
3.2.4	Poruchy plynulosti řeči	24
3.2.5	Poruchy artikulace.....	25
3.2.6	Poruchy grafické podoby řeči	25
3.2.7	Poruchy hlasu	26
3.3	Prevence narušené komunikační schopnosti.....	26
3.4	Organizace péče	27
4	Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání a komunikace	28
4.1	Cíle předškolního vzdělávání.....	29
4.1.1	Komunikativní kompetence	30
4.2	Vzdělávací obsah - Dítě a jeho psychika, s podoblastí Jazyk a řeč	30
4.3	Školní vzdělávací program předškolního vzdělávání	31
5	MŠ jako ideální místo pro logopedickou terapii	32
6	Prezentace Školního vzdělávacího programu mateřské školy Štoky	33
6.1	Komparace ŠVP PV mateřských škol navštívených během praxe na této škole.....	35
III.	PRAKTICKÁ ČÁST	39
IV.	Vlastní šetření.....	39
6.2	Dotazníková metoda	39

6.3	Metoda pozorování	54
6.3.1	Písemný záznam z pozorování v MŠ Nad Tratí.....	54
6.3.2	Písemný záznam z pozorování v MŠ Velký Beranov.....	55
6.3.3	Písemný záznam z pozorování MŠ Horní Cerekev.....	57
6.4	Metoda rozhovoru.....	58
V.	Závěr	59
VI.	Seznam literatury a použitých pramenů	60
VII.	Seznam příloh.....	62
	PŘÍLOHA Č. 1	63
	PŘÍLOHA Č. 2.....	68

I. Úvod

Motto:“Veškerá výchova má nejtrvalejší výsledky, začíná-li už od nejuťlejšího věku dítěte“

M.Sovák

Je skutečně prokázáno, že to, co se dítě naučí během svého pobytu v mateřské škole, se stává pro něj trvalé a důležité pro další vývoj. My sami bychom měli být dětem vzorem a příkladem, dítě se tak bude učit nápodobou a pokud se u toho společně, ať už s rodiči nebo s učitelkami v mateřské škole zasmějí, bude to učení nenásilné a plné pohody.

Říká se, že předškolní období je mimořádně citlivým obdobím, rozvíjí se osobnost dítěte, procesy jako je zrání a učení jsou také intenzivní. Bylo by tedy kruté, kdybychom tyto potenciály dětí plně nevyužili. Ze zkušenosti vím, že pokud si děti svojí paní učitelku nebo pana učitele oblíbí a jsou v prostředí, kde se cítí dobře, pak se do mateřské školy těší. Ráno přichází s úsměvem a odpoledne se snaží přemluvit svoji maminku, aby si ještě mohly chvíli pohrát s kamarády. Některé děti nemají potřebu komunikovat, posedávají stranou od svých vrstevníků i paní učitelky, působí v roli pozorovatele. Vnímají však, o čem si děti mezi sebou povídají, vnímají i komunikaci mezi učitelkou a dětmi. Toto období bývá především v začátcích adaptace na mateřskou školu. Adaptace bývá různě dlouhá, záleží na samotném dítěti, jak se s novou a obtížnou situací vyrovná.

Ve své třídě jsem měla možnost věnovat se výuce anglického jazyka formou hry. Děti se těšily na každou lekci, vyptávaly se, kdy už si zase budeme anglicky vyprávět.

Má podmínka však byla, aby do této hodiny docházely děti se správnou výslovností. Pokud se již dítě seznamuje se základy cizího jazyka, je třeba upevňovat správnou výslovnost od samého začátku.

Neumím si představit, že by neexistoval lidský hlas, lidská řeč a vzájemná komunikace mezi lidmi. Svět by byl chudý a v mateřských školách by bylo zvláštní ticho.

II. Teoretická část

1 Komunikace jako životní princip

Komunikace je pro nás důležitá. Bez komunikace by byl náš svět chudý. Člověk má neustále potřebu komunikovat, je to zároveň i poslední aktivita, kterou se člověk z tohoto světa odhlašuje. Pojem „nekomunikace“ tedy snad ani neexistuje. Už jenom to, že jsme na tomto světě, komunikujeme. Neustále o sobě vysíláme informace do okolí, aby si nás okolí všimlo, při chůzi se můžeme usmát na sympatického člověka, dát mu najevo, že se nám líbí například jeho způsob oblékání.

Komunikace je rozdělována na komunikaci vnější, kdy se dítě prostřednictvím smyslů seznamuje od svého útlého období se svým nejbližším prostředím, vyhledává, přijímá a zpracovává informace, poznává svět. Komunikace vnitřní se zase týká vnitřních orgánů a jejich funkcí.

„Poškození organismu se vnitřní komunikací ohlásí jako bolest“.¹

1.1 Komunikační prostředky

Komunikace je přirozená, dává nám pocit osobního kontaktu. Specificky lidským prostředkem komunikace je řeč. Aktivně se komunikace účastní osoba, která sděluje určitý obsah (komunikátor) a osoba, která obsah přijímá (komunikant). Role obou se většinou průběžně mění, záleží, zda se jedná o monolog či o dialog. Mezi formy lidské komunikace patří například gesta (mimika, pantomimika), také jednání (neverbální vyjádření úmyslu), symbolická komunikace, obrazová komunikace, jednání. Komunikaci můžeme rozdělit na několik druhů:

Komunikace verbální (slovní, ústní či písemná)

Komunikace neverbální, nonverbální (mimoslovní)

Komunikace činem

¹ Sovák, M.: Logopedie předškolního věku, s. 22.

1.2 Komunikace verbální (slovní, ústní, písemná)

Prostřednictvím tohoto typu verbální komunikace si s druhými lidmi předáváme informace o tom, jak vnímáme sami sebe, svého partnera, okolí.. Děti mezi sebou komunikují ve třídě, komunikují s paní učitelkou, s nejbližšími lidmi. Komunikují prostřednictvím jazyka a řeči. Tento typ komunikace je vlastní pouze člověku, odlišuje ho od zvířat. Komunikovat může jedna, dvě nebo i více osob pomocí slov, komunikace může probíhat v českém jazyce či jiném jazyce. Odborný slovník Wikipedie uvádí:

„Na rozdíl od neverbální komunikace, která je bezprostředně vázána na situaci a může být široce srozumitelná, vyznačuje se verbální komunikace hlavně těmito rysy: užívá artikulovanou řeč tvořenou hláskami, slovy a větami, je vázána na určitý jazyk jeho slova jsou symboly s více méně stálým a určitým významem, který není zcela závislý na souvislosti a situaci. Proto může vyjadřovat i témata a obsahy nepřítomné, například minulé, vzdálené nebo budoucí. Případně i neskutečné a fantazijní, například v literatuře nebo mýtu“.²

Člověk je k tomuto typu komunikace vybaven fyziologicky, narodí se s hlasivkami, má jazyk, rty, zuby, má schopnost naučit se v průběhu svého vývoje lidskou řeč. Jazyk a řeč velmi úzce souvisí s intelektuálními schopnostmi a ovlivňuje také myšlení. Lidé by měli při komunikaci dodržovat určitá pravidla, zvláště ve třídě, kde se učí neskákat druhému do řeči a ovládat svůj hlasový projev tak, aby si neničily hlasivky.

1.3 Komunikace neverbální

Komunikace neverbální – aneb mluvíme, i když nemluvíme. Neverbální projevy, nebo také neverbalita – jako je postoj těla, výraz tváře, pohledy, to vše doprovází náš verbální projev. Často jsou mnohem důležitější než slovo samotné. Mnohdy dokáže ublížit více než samotné vyřčené slovo. Otázka typu: „Máš se dobře?“, může znamenat, že nás opravdu zajímá momentální stav dotyčného, ale pokud tuto otázku vyřkneme s ironií v hlase a například s rukama v bok a postojem, který dává najevo bojový postoj, pak bude druhému jasné, kam je otázka namířena. Děti jsou hodně citlivé na to, co druhý člověk sděluje. Velmi dobře se orientují v lidských

² Wikipedie: otevřená encyklopedie [online] [cit. 15.12.2009].Dostupný z URL: http://cs.wikipedia.org/wiki/Verb%C3%A1ln%C3%AD_komunikace.

emocích, poznají, když nás něco trápí nebo když něco přikážeme, ale nezní to věrohodně. Často děti, které nastupují do mateřské školy, se vyjadřují právě neverbálně. Stačí jediný pohled a paní učitelka vycítí, zda je přichozí dítě ve školce rádo nebo naopak. Proto je velmi důležité tyto signály nepodceňovat. Období adaptace je pro nově nastupující děti velmi obtížné, často se s námi dorozumívají právě touto formou komunikace, na otázky krčí rameny, při nesouhlasu postrčí druhého nebo kopnou do předmětu (haptika), velmi málo se kontaktují s paní učitelkou očima (řeč očima), sedí ustrašeně na židličce a pozorují okolí ve třídě (posturika).

V ranném stádiu života, dříve, než začne dítě k dorozumívání používat svůj vlastní slovník, reaguje neverbálním chováním(smíchem, pohybem..), nebo pokud je řeč narušena, komunikuje dítě právě převážně tímto způsobem. S takovýmto případem jsem se setkala ve své praxi, kdy děti s diagnostikovanou dyslálií či dysfázií, komunikovaly tímto způsobem.

1.4 Komunikace činem

Komunikací činem můžeme rozumět třeba chování mezi paní učitelkou a dětmi. Pokud dětem sdělí, že je má ráda a záleží jí na nich, pak to musí také něčím dokázat, nestačí to pouze sdělit. Svoji náklonnost by měla dát najevo například pohlazením, úsměvem, účastnit se dětské hry, být pro ně partnerem, rádce, někým, na koho se mohou kdykoli spolehnout. Ve škole pak mohou žáci komunikovat činem při příchodu učitele tím, že povstanou nebo nepovstanou. Komunikace činem závisí na kontextu, v němž se odehrává, na situacích, které mu předcházejí.

2 Rozvoj komunikačních dovedností

2.1 Komunikace a rodina

Prvotní péče o dítě začíná již v prenatálním období. Narození dítěte je v rodině velkou událost a pokud se narodí dvojčátka, což je poslední době poměrně časté, je to radost dvojnásobná. Nastávající maminka pozoruje své rostoucí bříško, dochází do těhotenské poradny, je pečlivě sledována, zda vývoj dítěte probíhá v pořádku. Se svým děťátkem si povídá, hladí ho přes bříško a vypráví mu, jaké to bude až bude na světě. Po porodu je o ni a o miminko pečováno v porodnici, během několika dnů jsou oba propuštěni domů a nastává období vzájemného zvykání si na sebe. Miminko roste, zanedlouho se promění v kojence, batolátko, vyzkouší si první krůčky, promluví první

slabiky, slůvka a nastane období vstupu do mateřské školy. Obvykle to bývá ve věku tří let, ale pokud nejsou v místě bydliště jesle, může být přijato i dítě ve věku dvou let. Dnes mohou mladé maminky kromě mateřské školy využít i pomoci kamarádky, která může mít ve své péči třeba až čtyři děti na celý den.

„Vývoj dítěte, ať již psychických, poznávacích, motorických nebo řečových schopností, je rozdělován na určitá vývojová období, která začínají již před narozením dítěte. Psychický vývoj je ovlivněn dědičnými předpoklady a vlivy vnějšími, především působením rodiny a okolí“.³

„Je všeobecně známo a odborníky potvrzeno, že rodina má zájem o řeč dítěte hlavně v době, kdy začíná teprve žvatlat a objevují se první slova“.⁴

Rodina tedy existuje proto, aby mohli lidé pečovat o své děti, také reprodukuje člověka nejen jako živočicha, ale pomáhá mu začlenit se do společnosti. Může být malá, složená z matky a otce nebo rodina rozšířená, kde jsou přítomni i prarodiče. Je to také základní model společnosti, s jakým se dítě setkává. Učí se zde hodnotám. Rodina zabezpečuje své členy nejenom hmotně, ale pečuje o zdraví, kulturu, výživu, chrání, usměrňuje, pomáhá řešit problémy a jde vzorem. Pro dítě je rodina to nejdůležitější, od malička napodobuje postoje členů rodiny, chování, řeč, také hlasitost řeči, tempo řeči, často děti hrají na mámu a tátu. Pokud se u rodičů vyskytuje porucha výslovnosti hlásek, je dosti pravděpodobné, že dítě vzor přejme a bude napodobovat nesprávnou výslovnost. Profesor Basil Bernstein rozlišil dva „jazykové kódy“, kód rozvinutý a kód omezený. V případě prvního uvedeného používá dítě v běžné řeči mnoho adjektiv, adverbii a hovoří gramaticky správně, s vysokou frekvencí používaných předložek. V případě druhého uvedeného jazykového kódu se dítě nebo žák vyjadřuje v jednoduchých větách, věty neukončuje, omezeně používá adjektiva a adverbia, často používá větné vsuvky typu - v podstatě, tedy, prostě. Vzdělávací úspěšnost žáka je hodně závislá na tom, ve kterém rodinném prostředí žák vyrůstal a který jazykový kód si tam osvojil, zda kód rozvinutý nebo omezený.

Rodina zprostředkovává dítěti první společenské kontakty s vrstevníky, maminky se často vzájemně navštěvují s kamarádkami, které mají přibližně stejně staré děti a společně se potkávají na pískovišti. Často bývá zvykem, že také společně

³ Klenková, J.: *Diagnostika předškoláka*, s.4.

⁴ Kazdová, V.: *Hrajeme si spolu aneb společná výchova řeči dětí a rodičů*, s.5.

naplánují svým dětem vstup do mateřské školy, což bývá veliké plus, děti mají v kamarádovi oporu.

2.2 Komunikace a škola

Předškolní věk je vymezen věkem od dovršení věku tří let do šesti, sedmi let, což je období, kdy děti zpravidla vstupují do první třídy základní školy. V tomto období se dítě rozvíjí nejdynamičtěji, dosahuje nejzřetelnějších pokroků. Okna poznání jsou otevřená co nejvíce a dítě je mimořádně citlivé na přítomnost konkrétních podnětů. Vytvářejí se základy prakticky všech dovedností, vědomostí, návyků a formuje se vztah dítěte ke světu, k druhým lidem a ke vzdělání, i jeho celkové životní nasměrování. A to je důvodem k tomu, aby se dítěti a jeho rozvoji věnoval v tomto období dostatek péče, něhy a pozornosti.

„Období předškolního věku je označováno jako věk iniciativy. Hlavní potřebou dítěte je aktivita, která je však účelná. U dítěte také dochází k prosazování sebe sama“.⁵

Typickým znakem předškolního věku je hra. Pro děti je to důležitá činnost, která je příjemná a baví je. Hrou si dítě procvičuje a zdokonaluje oblasti, které jsou podstatné pro další vývoj. Prostředkem hry bývá často hračka. S hračkami svoji hru uskutečňuje a rozvíjí.

„ Zároveň však platí, že si dítě může hrát přinejmenším stejně kvalitně a s plným nasazením v lese s kůrou, dřevíčky a kamínky jako se složitou hračkou“.⁶

Hra poskytuje učitelkám ve třídách mnoho cenných informací o dítěti. Už jenom to, že učitelka má možnost a prostor pozorovat dítě při volné hře, jí poskytuje cenné informace o chování, schopnostech. Učitelka je také v tomto směru výborný diagnostik.

Zejména v předškolním období se vyskytují hry tvořivé a pravidlové. Děti se vzájemně domlouvají, na co si budou hrát, používají k tomu svůj hlas a řeč. Velmi oblíbené bývá hraní loutkového divadla. Zpočátku se děti vyjadřují slovně, v jednoduchých spojeních a čím jsou starší, tím více používají vyjadřování ve větách.

⁵ Klenková, J.: Diagnostika předškoláka, s.4.

⁶ Mertin, V.: Psychologie pro učitelky mateřské školy, s.19.

„Hra je činnost jednoho či více lidí, která nemusí mít konkrétní smysl, ale přitom má za cíl radost či relaxaci“.⁷

2.2.1 Tělesný vývoj a vývoj poznávacích procesů

V tomto období se mění výrazně tělesná konstituce. Dítě ztrácí typickou baculatost, vyrovnávají se disproporce postavy. Intenzivní je růst do výšky, pomalejší, přiměřenější je také nárůst hmotnosti. Zdokonaluje se hrubá i jemná motorika, pohyby se stávají účelnějšími, dítě svůj pohyb již vědomě ovládá. V tomto období by neměl být výrazný problém při sebeobslužné činnosti. Rozvíjí se konstruktivní schopnosti dítěte, vyúsťují do určitého druhu činností jako jsou konstruktivní hry.

Vývoj poznávacích procesů jako je například vnímání není zdaleka ukončen. Je však pro dítě předškolního věku ze všech poznávacích procesů nejdůležitější.

„Vnímáním získáváme informace o okolním světě. Vnímání můžeme rozdělit na zrakové, sluchové, dotykové, chuťové, čichové, vnímáme také prostor a čas. Vnímání se u dětí postupně zdokonaluje“.⁸

Nastává také intenzivní vývoj paměti, paměť. Velmi důležitá pro rozvoj řeči je paměť zraková, protože tato paměť umožňuje využít dětem informace předkládané zrakovou cestou. Paměť předškolního dítěte je plastická, mechanická, dítě si pamatuje mnoho jednoduchých veršů, stopy po zážitcích v podobě nervových spojů se tvoří poměrně rychle, na konci předškolního období mohou být zážitky silné a trvalé, rozšiřuje se kapacita paměti. Převažuje paměť krátkodobá, podmiňuje se utváření paměti dlouhodobé.

S kvalitnější činností paměti souvisí rozvoj představivosti. Dítě si tvoří ve vědomí obrazy osob a věcí na základě předchozího kontaktu s nimi.

Dětské období je typické tím, že dítě žije ve svém magickém a pohádkovém světě a my bychom mu měli umožnit, aby si tento svůj svět prožilo co nejvíce a co nejdéle, protože reálný život je dnes uspěchaný a mnoho rodičů, byť v dobré víře, své děti o tento magický svět děti připravuje.

⁷ Wikipedie: otevřená encyklopedie [online]. [cit. 22.2.2010]. Dostupný z URL: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Hra>

⁸ Klenková, J.: Diagnostika předškoláka, s. 4.

„Intenzivně se rozvíjejí fantazijní představy, tj. takové obrazy, které nejsou podložené reálnou zkušeností dítěte. Uplatňují se ve výrazné tendenci antropomorfizovat a personifikovat, tj. oživovat věci kolem sebe, připisovat jim lidské vlastnosti“.⁹

Myšlení a řeč se rozvíjí velmi intenzivně. Charakteristická je veliká aktivita. Dítě se snaží se vypátrat příčinu a smysl všeho, s čím se setkává ve svém okolí. Pokládá otázky typu proč, nač, odkud, z čeho. Dožaduje se naléhavé odpovědi, je dobré ho vést k tomu, aby na své otázky nalézalo odpověď samo. Toto období se pokládá ve vývoji dítěte za „druhé období otázek“. Období „prvních otázek“ bývá zhruba ve věku jednoho a půl let.

Myšlení zároveň charakterizuje velká názornost a konkrétnost, tedy co nepozná smysly, neumí ani zobecnit. Je tu tendence si upravovat realitu tak, aby byla pro něj srozumitelná a přijatelná. V oblasti řeči se také projevuje poznávací aktivita. Dítě si osvojí asi 2000 až 2500 nových výrazů, což je v porovnání s prvním rokem života, kdy si dítě osvojí pouze 1000 slov, opravdu úctyhodné.

2.2.2 Rozvoj řeči

Jak se řeč rozvíjí, co je k tomu důležité. Každý si určitě představí něco jiného. Někdo si může třeba myslet, že se řeč rozvíjí postupně od narození, někdo se může domnívat, že ke správnému rozvoji řeči je třeba navštěvovat odborníka - logopeda.

„Každý ve vývoji musí projít všemi stadii řeči, ale nelze přesně určit, kdy které období nastoupí. Vždy musíme počítat s tím, že může dojít u dítěte k určitému zrychlení nebo naopak zpomalení ve vývoji“.¹⁰

Ze své praxe znám mnoho maminek, které pročítají odbornou literaturu, porovnávají své dítě s tím, co je v odborné knize napsáno a pokud dítě nemluví tak jak by si maminka představovala, obrací se v první řadě na pediatra s prosbou o pomoc. Prosba o pomoc od paní učitelky většinou přichází až později.

⁹ Klindová, L.: Psychologie 2, s. 56.

¹⁰ Klenková, J.: Diagnostika předškoláka, s. 5.

„Lidská řeč je z hlediska vývoje člověka jako živočišného druhu nejmladší funkcí, je proto snadno zranitelná“.¹¹

„Řeč se pokládá za obecnou lidskou schopnost užívat výrazových neboli sdělovacích prostředků“.¹²

Tři důležité dutiny způsobí to, že z hlasu vznikne řeč, je to dutina nosní, dutina ústní a hltanová. V dutině ústní jsou to rty, tváře, zuby, jazyk, stropem dutiny ústní je tvrdé patro, jehož pokračováním je patro měkké. V dutině nosní to jsou nosní otvory, ústící do nosní dutiny, oddělené přepážkou. V dutině je sliznice, která má mnoho úkolů, jako je zachycovat nečistoty z venku, zvlhčovat vzduch, který proudí potom do plic. Dutina hltanová je spojena s dutinou ústní i nosní. Důležitý je také sluch.

„Vzduch vychází z plic, hlasivky tvoří základní tón, v dutinách se tón změní v hlas. Pohyblivé části, zejména jazyk a rty ho mění tak, že vznikají jednotlivé hlásky“.¹³

Důležité je také to, zda jsme schopni jednotlivé hlásky a hlas slyšet, zda jsme schopni porozumět lidské řeči. Zvuk vstupuje do zevního ucha, nachází se zde boltec, také zvukovod. Další velikou roli má třmínek, kovádlínka, kladívko, které převádí zvuk dál. Ve vnitřním uchu se nachází nervové dráhy, které informace převádí dál do mozku a tam se dále zpracovávají, vnímáme zvuky a nějakým způsobem na ně reagujeme.

2.2.3 Podmínky správného vývoje řeči

Vývoj řeči je proces. Ovlivňují ho vnitřní i vnější faktory. Mezi vnitřní faktory patří nejdůležitější vrozené předpoklady, také je nutný zdravý vývoj dálkových analyzátorů – sluchového a zrakového, řečové-motorických zón v mozku, mluvních orgánů a celkový duševní a fyzický vývoj, vývoj intelektu. Z vnějších je to vliv prostředí, také stylu výchovy, která může být demokratická, nebo autokratická či merkantilní či jinak zaměřená. To, co dítě v rodině vidí, s čím se setká, je pro něj velmi důležité. Napodobuje rodiče, chce být jako oni, chce se jim v mnoha věcech vyrovnat.

¹¹ Kutálková, D.: *Vývoj dětské řeči*, s.89.

¹² Sovák, M.: *Logopedie předškolního věku*, s.15.

¹³ Kutálková, D.: *Logopedická prevence*, s.18.

„Je nutno přiznat, že napodobování je velmi význačnou a užitečnou hybnou silou ve výchově vůbec, a to nejen ve výchově řeči“.¹⁴

Děti napodobují nejen rodiče, ale také své vrstevníky, často mívají stejné zájmy jako má kamarád, chovají se jako kamarád ať ve smyslu pozitivním nebo negativním. Dnes často také děti napodobují hrdiny z televizních seriálů nejenom chováním, ale také způsobem vyjadřování.

2.2.4 Stádia vývoje řeči

Předtím, než dítě začne používat vlastní řeč, musí projít obdobími přípravnými. Ta nejsou časově oddělena, ale prolínají se. Stadia vývoje řeči se tedy dělí na období přípravné a období vlastního vývoje řeči.

2.2.5 Přípravná stadia vývoje řeči

První zvukový projev, který dítě vydá při příchodu na svět je křik.. Vždyť miminko bylo po celou dobu u maminky v bříšku, bylo mu tam teplo, příjemně, vnímalo hlasy svých budoucích rodičů a najednou se ocitá v neznámém prostředí, oslnilo ho prudké světlo. Křik je také projevem plicního dýchání a je zpočátku krátký, jednotvárný. Zhruba kolem 6.týdne dostává křik citové zabarvení, nejprve vyjadřuje nespokojenost a projevuje se tzv. tvrdým hlasovým začátkem. Později již začíná vyjadřovat i spokojenost, bývá to okolo 2-3 měsíce, a to tzv. měkkým hlasovým začátkem. Často se hovoří o tom, že se jedná o broukání. Dalším obdobím je tzv. pudové žvatlání, což se projevuje hrou s mluvidly. Dítě si poklepává na mluvidla, doprovází hlasem. Období napodobujícího žvatlání je zhruba okolo 6-8. Měsíce. Jedná se o napodobení hlásek mateřského jazyka a všímá si pohybu mluvidel u nejbližších lidí. Velmi dobře děti umí napodobit prozodické faktory řeči, jako je rytmus nebo melodie.

Stadium rozumění řeči bývá okolo 1. roku života, kdy dítě ještě nechápe obsah slova, ale dokáže sledovat osobu nebo předmět, o které dospělý hovoří.

2.2.6 Stadia vlastního vývoje řeči

První slova ve zhruba 1.roce dítěte jsou již verbálním projevem. Toto stadium trvá od jednoho roku až po zbytek života. První slova bývají jednoslabičná, občas

¹⁴ Sovák M.: Logopedie předškolního věku, s.72.

víceslabičná, veliký význam má i citové zabarvení. Citové zabarvení je velmi důležité. Slovem „táta“ může dítě vyjadřovat radost, zlost. V tomto období žvatlání ještě úplně nevymizelo, ještě se objevuje. Začíná postupně objevovat, že řeč je něco zajímavého. Řeč se dále zdokonaluje, zkvalitňuje, dítě se pokouší navázat rozhovor s dospělými. Může se stát, že pokus dítěte o navázání kontaktu s dospělým bude neúspěšný a může se do budoucna stát základem problému.

Kolem 2-3 roku se dítě nachází ve stadiu rozvoje komunikační řeči, poznává, že řeč je něco, s čímž může dospělému něco sdělit, něco přikázat.

Okolo 3. roku se objevuje stadium logických pojmů. V tomto období dochází k těžkostem řeči, jako jsou třeba zarážky v řeči, opakování hlásek. Nejdůležitější je přístup dospělého, v tomto období i přístup učitelek MŠ. Citlivým přístupem může dítě tyto překážky překonat. Proces intelektualizace řeči bývá ve věku 3-4 let. Týká se kvantitativní stránky řeči, rozšiřování slovní zásoby. Toto období přetrvává do té doby, kdy je člověk schopný se učit.

Tab. 1: průměrného počtu slov dle různých výzkumů¹⁵

věk	Průměrný počet slov
1 rok	5 – 7
1,5	70
2,0	270 – 300
2,5	350 – 450
3,0	1 000
3,5	1 200
4,0	1 500
5,0	2 000
6,0	2 500 – 3 000

2.2.7 Jazykové roviny v ontogenezi dětské řeči

Komunikační schopnosti dítěte můžeme sledovat ve čtyřech jazykových rovinách:

- a) foneticko – fonologická – nebo-li zvuková rovina, týká se správné artikulace, srozumitelnosti řeči, důležitým momentem v ontogenezi řeči je období přechodu

¹⁵ Klenková, J.: Kapitoly z logopedie, s. 15.

z pudového žvatlání na žvatlání napodobující (6-9 měsíc). Tato stránka se řídí tzv. pravidlem nejmenší fyziologické námahy, což znamená, že dítě utváří nejjednodušší hlásky pro vyslovení, poté hlásky složitější.

- b) lexikálně-sémantická – nebo-li lexikální rovina, týká se zejména slovní zásoby jedince, rozvoje aktivní a pasivní slovní zásoby, odráží chápání významu slov konkrétních i abstraktních a vět jednoduchých i souvětí.
- c) pragmatická – tato rovina klade důraz na sociální aspekty řeči, schopnost uplatnit osvojené řečové dovednosti v praxi, schopnost vyjádřit komunikační záměry, tedy jde o rovinu sociální aplikace.
- d) morfologicko – syntaktická – nebo-li gramatická, která v podstatě odráží stupeň vývoje jedince. Tuto rovinu však můžeme začít zkoumat, pokud dítě dovrší 1. rok života až do zakončení vývoje řeči, což je zhruba okolo pátého roku. Dítě začíná používat nejprve podstatná jména, také slovesa. Postupně se objevují přídavná jména, zájmena, číslovky a zhruba okolo čtvrtého roku již dítě umí všechny slovní druhy. V této jazykové rovině se mohou objevit fyziologické dysgramatismy. Pokud dítě slyší přídavné jméno žlutý – žlutější, analogicky si vytváří spojení špatný, špatnější. Do čtyř let věku dítěte bychom se neměli znepokojovat, pokud však dysgramatismy přetrvávají i déle, může jít o narušený vývoj řeči. Pokud bychom objevili výrazné nedostatky ve vývoji řeči, je třeba se obrátit na odbornou pomoc.

2.2.8 Motorika a vývoj řeči

Motorika dítěte, se postupně rozvíjí s tím, jak dítě roste a dozrává. Právě pro správný rozvoj řeči je důležitý správný rozvoj hrubé a jemné motoriky. Hrubá motorika je důležitá pro správné pochopení například tělového schématu, týká se velkých pohybů a je důležitá pro správnou orientaci v prostoru. Pokud u dítěte zjistíme určité obtíže v oblasti hrubé motoriky, bude pravděpodobné, že dítě bude mít problém s ovládnutím jemné motoriky mluvidel, která souvisí se správnou výslovností.

Často děti, které mají diagnostikované ADHD, mají problém s artikulací, objevují se u nich různé poruchy řeči. Děti bývají nesoustředěné, neklidné, mohou mít zrychlenou řeč nebo nedokončují věty.

Motorika je u dětí v předškolním věku ještě nevyzrálá. Záleží na mnoha okolnostech, například výchově v rodině, na rychlosti zrání – každé z dětí je jiné, také je důležitý řečový vzor v rodině a okolí, každé z dětí se jinak rychle vyvíjí a dozrává.

2.2.1 Role pedagoga a mateřské školy MŠ

Co je hlavní náplní učitelky a učitele MŠ? Určitě má každá paní učitelka rozsáhlý inventář činností, které se týkají činností spjaté nejenom s odborností, ale také činnosti vyplývající z nároků metodických a také činnosti související se sociálně psychologickými, diagnostickými či speciálně výchovnými profesními dovednostmi. Učitelce nestačí pouze výborně zpívat, kreslit, musí být současně dobrou psycholožkou, diagnostikem, rádkyní. Učitelka vstupuje do často složitých sociálních vztahů v první řadě s dětmi, ve druhé řadě s rodiči a toto vše trvá po celou docházku do MŠ.

Mezi učitelkou a dětmi probíhá každodenní komunikace. Musí být dětem příjemná a zároveň dávat dětem informaci, že nás těší jejich přítomnost. Autentičnost by měla být samozřejmá, přesněji řečeno slova se musí shodovat s činy a myšlenkami. Zároveň by paní učitelka neměla používat neefektivní komunikační techniky jako je například poučování, citové vydírání nebo křik.

Komunikace mezi učitelkou a dětmi probíhá ve dvou rovinách. První rovina se týká osobních vztahů – patří sem projevy sympatie, lásky, náklonnosti a v rovině funkčních vztahů, která se týká požadavků, které klade dospělý na dítě. požadavky by měly mít smysl a dítě by mělo vědět, proč. Obě roviny by měly být vyvážené, žádná by neměla výrazně převažovat.

„Komunikace s dítětem by nikdy neměla být souboj o to, kdo koho bude poslouchat, ale společná cesta plná objevů a překvapení“.¹⁶

3 Poruchy komunikačních schopností

Dnes má mnoho dětí, ale také dospělých, problémy s výslovností jedné nebo více hlásek. Jejich komunikační schopnost je narušena.

Jedním ze základních termínů moderní logopedie je narušená komunikační schopnost. Dále jen NKS.

Lechta (1990) uvádí: „Komunikační schopnost jednotlivce je narušena tehdy, když některá rovina (nebo několik rovin současně) jeho jazykových projevů je narušena, nedovoluje vyplnit jeho komunikační záměr“.¹⁷

¹⁶ Svobodová, E.: Sociální dovednosti učitelky mateřské školy, s.19.

¹⁷ Klenková, J.: Kapitoly z logopedie I., s.18.

NKS může být jak trvalá, tak pouze přechodná. Může se projevit jako vada vrozená nebo jako vada získaná.

Pokud se zabýváme příčinami narušení komunikačních schopností, měli bychom začít pátrat co nejdříve, tedy již v období:

- Prenatálním (období před narozením, v období samotného vývoje plodu)
- Perinatálním (týká se porodního poškození – např. přidušení při porodu)
- Postnatálním (období po porodu)

„Z lokalizačního hlediska jsou uváděny příčiny genové mutace, aberace chromozómů, vývojové odchylky, negativní vlivy prostředí, orgánové poškození receptorů, efektorů CNS“.¹⁸

Za NKS není pokládána:

- Fyziologická nemluvnost, vývojová dysfluence, fyziologická dyslalie, fyziologický dysgramatismus

Za NKS je pokládána:

- Vývojová nemluvnost
- Získaná orgánová nemluvnost
- Získaná psychogenní nemluvnost
- Narušení zvuku řeči
- Narušení flance (plynulosti) řeči
- Narušení článkování řeči
- Narušení grafické části řeči
- Symptomatické poruchy řeči
- Poruchy hlasu
- Kombinované vady a poruchy řeči

Logopedie se zaměřuje i na zdravotnickou logopedii, která řeší spíše těžší vady. K návštěvě logopeda se mohou rozhodnout i dospělí lidé po úrazech, kdy se jim řeč zhoršila, nebo lidé po mozkových příhodách. Logopedie patří mezi nejmladší vědní

¹⁸ Klenková, J.: Kapitoly z logopedie I., s.18.

disciplínu, která se neustále rozvíjí, formovat se však začala až v první polovině 20. století.

*„Definujeme logopedii jako vědní obor interdisciplinárního charakteru, jehož předmětem jsou zákonitosti vzniku, eliminace a prevence narušené komunikační schopnosti“.*¹⁹

Logopedie je relativně mladá disciplína. Často je chápána velmi úzce, jako věda, která se věnuje nápravě vadné výslovnosti.

V České republice je logopedie řazena do oblasti speciální pedagogiky.

*„Logopedie v nejširším slova smyslu je výchova řeči (logos – paideia výchova)“.*²⁰

Logopedie jako obor spolupracuje s řadou vědních odvětví. Disponuje vlastní odbornou terminologií. Spolupracuje s medicínskými obory. Úzký vztah má také k surdopedii, psychopedii, somatopedii, oftalmopedii, protože u dětí, mající potíže se sluchem, zrakem či jiným orgánem, se objevují buď v menší nebo větší míře poruchy komunikačních schopností.

*„Logopedie (z řec.logos = řeč, paideia = výchova) – výchova řeči. L. má dlouhodobou, historicky dosud nezhodnocenou tradici. Její první uvědomělé počátky můžeme sledovat již v antice u rétora Isokrata (436 – 338 př.n.l), svým způsobem prvního logopeda“.*²¹

V oblasti logopedie pracuje člověk – logoped. Je vzdělán vysokoškolsky, absolvent jednooborového studia. Zabývá se různými vyšetřeními a to somatopedickými, etopedickými, logopedickými. Spolupracuje s rodiči postižených dětí, také spolupracuje se školami a zdravotnickými zařízeními formu přednášek, depistáží dítěte, docházkou přímo do MŠ, kde se věnuje několik hodin logopedické péči. Zabývá se tvorbou metodik, koncepcí, odborných postupů a jejich zaváděním.

¹⁹ Lechta V.: *Terapie narušené komunikační schopnosti*, s.15.

²⁰ Sovák, M.: *Logopedie předškolního věku*, s.15.

²¹ Nakladatelství HH: *Defektologický slovník*, s. 178.

3.1 Patologie komunikace

Může se stát, že dostáváme informací mnoho nebo nadbytek. Právě nadbytek informací z nedalekého prostředí jako je třeba veliký hluk může poškodit sluchový orgán tak, že dítě může mít časem snížené reakce na zvukové podněty. Oproti tomu nedostatek informací má za následek postižení duševního vývoje a postižení stránky řeči. Jako příklad uvádím známý příběh dvou děvčat Amaly a Kamaly, což byly dvě malé dívky, které žily s vlky v Indii. Říkalo se jim : „vlčí děti“. Spekulovalo se o jejich věku, mělo se za to, že Kamale bylo v době objevení zhruba sedm let a Amale okolo jednoho a půl roku. Pravděpodobně nebyly sestry a vlci je unesli v různé době. Obě děvčata se chovala přesně tak, jako se chovali vlci, chodily po čtyřech, viděly nejlépe ve tmě, měly pronikavý čich a chutnalo jim syrové maso. Také projevovaly málo lidských emocí, hlavně strachu, neznaly lidskou řeč. Vydávaly pouze zvuky nápadně připomínající vlčí vytí. Jsou důkazem, že když člověka už od malička a do určitého věku nikdo nenaučí mluvit a základním návykům, nebude to takové, jaké by to mělo být.

Předávané informace mohou být také deformovány, ať již záměrně nebo nezáměrně. Člověk trpící slabomyslností nestačí vnímat informaci v plném rozsahu. Tím dochází ke zkreslení informace. Člověk s koktavostí má problém souvisle vyslovit větu a tím může dojít také ke zkreslení a nepochopení významu sděleného. Pokud má dítě s komunikací problém, může to ovlivnit celý jeho další život. Začne se stranit vrstevníků, bude se stranit situacím, kdy bude nutné řeč použít, vystupování na veřejnosti bude pro něho obtížné.

3.2 Kategorie narušených komunikačních schopností, symptomatické dělení

3.2.1 Vývojová nemluvnost

Nemluvnost může být fyziologická nebo také prodloužená fyziologická nebo se také může jednat o tzv. opožděný vývoj řeči.

Fyziologická nemluvnost – je jev normální u zdravého kojence, který nemluví, protože k tomu ještě není zralý.

Prodloužená fyziologická nemluvnost – je klasifikována, pokud je dítě po celkové stránce v pořádku, tzn. dobře slyší, má v pořádku motoriku mluvidel, prostředí je podněcující, dítě reaguje na podněty (i když nemluví), často se vyskytuje u chlapců.

Opožděný vývoj řeči – o opožděném vývoji hovoříme tehdy, pokud dítě zhruba ve třech letech nemluví, mluví méně než vrstevníci, je nutné zapátrat po příčině a co nejdříve se obrátit na odborné pracoviště.

Je možné, že dítě své vrstevníky dožene, pokud se nám podaří upravit příčiny, je však ale také možné, že se řeč neupraví tak, jak by měla a projeví se ve vadné výslovnosti, nejčastěji dyslalií.

Vývojová nemluvnost se označuje pojmem vývojová dysfázie. Příčin bývá mnoho, je nutné nejenom lékařské vyšetření, ale také dlouhá péče logopeda. Je to centrální porucha komunikační schopnosti.

Naproti tomu afázie se označuje jako ztráta naučené řeči, člověk již řeč běžně používal v komunikaci, v důsledku poškození oblastí mozku schopnost komunikovat ztrácí. Je nutná nejenom péče logopedická, ale také neurologická.

3.2.2 Neurotické poruchy řeči

Mutismus - nebo-li oněmění. Týká se převážně dospělého člověka. Příčinou mutismu může být náhlý úlek, úraz a člověk ztratí již naučenou řeč. Člověk by chtěl komunikovat, avšak po psychické stránce má jakýsi blok. Takto postižení jedinci vyžadují odbornou péči psychiatra, psychologa.

Elektivní mutismus – nebo-li výběrová ztráta řeči, je často spojena s negativním postojem k určité osobě nebo situaci. Velmi často vzniká u dětí, které jsou hodně citlivé a obávají se nového a neznámého. S dítětem, které trpělo tímto druhem mutismu, jsem se již ve své praxi také setkala. Jednalo se o dívku, ve věku čtyř let. V domácím prostředí komunikovala bez problému, ale po příchodu do mateřské školy nekomunikovala s kolegyní ,učitelkou, kterou měla ve třídě. Přístup kolegyně učitelky se jevil v mých očích jako správný, děvčátko nenutila ke komunikaci, snažila se všem dětem vytvořit bezpečné a klidné prostředí (byl zde i malý kolektiv dětí). Bohužel však neúspěšně. Rodiče potom sami vyhledali pomoc odborníka.

Surdomutismus je vzácné narušení komunikační schopnosti. Dospělý náhle ztratí schopnost komunikovat a současně ztratí schopnost slyšet mluvenou řeč.

3.2.3 Poruchy zvuku řeči

Do této kategorie patří především huhňavost a palatolalie. Vzpomínám na doby svého dětství, kdy jsem kamarádila s dívkou, které měla problém s huhňavostí. Vždy, když jsme spolu komunikovaly, vybavím si její velikou snahu o to, abych jí porozuměla.

Huhňavost zavřená (rinolalia clausa) nosovky jako m,n,ň a hláskové skupiny nk, ztrácí nosovou zvučnost, nejčastější příčinou bývá zbytnělá nosní mandle, dítě může mít potíže s dýcháním, dýchání se stává nedokonalé a přináší různé problémy týkající se zdravotního stavu dítěte. Řešením je operativní odstranění a nácvik správného dýchání nosem.

Huhňavost může být také otevřená (rinolalia aperta) ,zvýšená nosní rezonance, při ní jsou změněny všechny hlásky kromě nosovek, příčinou často bývají rozštěpy patra, obrny měkkého patra, zde je třeba logopedické péče.

Palatolalie se řadí mezi vývojové vady. Vzniká v důsledku poškození embrya ve 4. – 9. Týdnu, podíl má také dědičnost.

*„Termín palatolalie nejpřesněji označuje narušenou komunikační schopnost, jejíž příčinou je rozštěp patra“.*²²

*„ Palatolalie – porucha řeči při rozštěpu patra, kdy nejtypičtějšími příznaky je narušená rezonance a artikulace“.*²³

3.2.4 Poruchy plynulosti řeči

Do této kategorie spadá koktavost a breptavost.

Koktavost patří mezi nejtěžší poruchu komunikace. Typické je nedobrovolné narušení plynulosti řeči. Koktavost pokládáme za syndrom komplexního narušení koordinace orgánů, účastnících se na mluvení, který se nejnapadněji projevuje charakteristickým nedobrovolným (tonickým, klonickým) přerušováním plynulosti procesu mluvení (Lechta,1990). Je třeba dávat pozor, aby nedošlo k rozvinutí logofobie), tzv.strachu z řeči. Pokud se objeví v mateřské škole dítě s takovouto poruchou, je třeba úzká spolupráce s logopedem. Lidé trpící touto komunikační poruchou používají v komunikaci různých vsuvek na překonání křeče mluvidel, tzv. embolofrázie. Často se snaží vyhnout se slovům, která se mu těžko vyslovují, obsah věty může být nelogický.

²² Klenková,J.: Kapitoly z logopedie II., s.63.

²³ Váchová, A.: Skripta na logopedii

Často se koktavost dělí na formu tonickou, při níž je vyvinut zvýšený hlasový tlak při uzavřené hlasové štěrbině, dítě špatně hospodář s dechem, stlačí a napíná hlásky a na formu klonickou, při níž opakuje první slabiky, ale také slabiky uprostřed. Tonickoklonická forma se vyskytuje nejčastěji, jde o spojení dvou výše uvedených příznaků.

Breptavý člověk si svůj problém, na rozdíl od koktavého, neuvědomuje. Jeho řeč je překotná, rychlá, člověk polyká konce slov, nevysloví vše, co by měl, působí dojmem povrchnosti. Objevují se poruchy dýchání – časté vdechy. Často mívá problémy s artikulací, překotnými nádechy, motorickým neklidem. Breptavý člověk se jeví jako roztržitý a impulzivní člověk.

3.2.5 Poruchy artikulace

Dyslálie je velice častá porucha řeči nejenom u dětí, ale také u dospělých. Jde především o vadné tvoření hlásek. Člověk ve slově, větě přesmykuje hlásky, i když třeba při vyslovení samostatného slova nemusí mít žádný problém. Dyslálie se dělí na dyslálii hláskovou, slabikovou, slovní dyslálii. Hlásková dyslálie může mít jednu z forem jako je mogilalie, projevující se vynecháním hlásky ve slově, nebo formu paralálie, což je záměna hlásky, kterou neumí vyslovit za jinou a v poslední řadě vadným tvořením sykavek – sigmatismus, hlásky r – rotacismus a další.

Dysartrie spadá dle (Klenkové, 2000) do artikulační poruchy. Jde o narušení nejenom artikulace, ale také špatné dýchání, špatné tempo řeči, melodie řeči.

3.2.6 Poruchy grafické podoby řeči

Mezi poruchy grafické řeči patří specifické poruchy učení – SPU. Do této oblasti spadá dyslexie, dysgrafie, dysortografie, dyskalkulie. Je to skupina různorodých poruch a společné je jim to, že je jim připisována dysfunkce CNS.

Děti dyslektické mají problém naučit se číst, čtou pomalu, při neúspěchu pokus o čtení vzdávají a mohou zažívat opravdu těžké chvíle. Vzpomínám na dobu mé docházky do základní školy. Společně se mnou třídu navštěvoval spolužák, který při čtení vyloženě trpěl a až zhruba v šesté třídě k němu paní učitelka zaujala jiný přístup. Prokázána byla nejenom dyslexie, ale také dysgrafie, neschopnost naučit se psát. Při psaní diktátu nebyl klasifikován.

Děti mívají často problém s pravopisnými chybami, u těchto dětí je klasifikována dysortografie.

Porucha schopnosti počítat se označuje jako dyskalkulie a porucha kreslení jako dyspinxie. Porucha v oblasti hudby je označována jako dysmúzie.

3.2.7 Poruchy hlasu

Hlas je pro nás velmi důležitý. Nedovedu si představit, že by hlas vůbec neexistoval, bylo by tu zvláštní ticho. Z hlasu se dozvíme, zda se jedná o děvče či chlapce, zda je člověk zdravý či nemocný, v jaké náladě se nachází.

Dysfonie, dysodie, afonie. To jsou funkční poruchy hlasu. U afonie jde o úplnou ztrátu hlasu, u dysfonie slyšíme chrapot, u dysodie jde o poruchu zpěvního hlasu.

Pokud se takovýto problém vyskytne, je třeba se obrátit na odborníky v oblasti ORL, ale také na logopeda.

3.3 Prevence narušené komunikační schopnosti

Prevence, která je zaměřená na předškolní věk v MŠ, se zaměřuje hlavně na vytváření správných podmínek ve třídě a blízkém okolí a předcházení výskytu řečových poruch.

„Prevence (z lat. praevenire, předcházet) znamená soustavu opatření, která mají předcházet nějakému nežádoucímu jevu, například nemocem, drogovým závislostem, zločinům, nehodám, neúspěchu ve škole, sociálním konfliktům, násilí, ekologickým katastrofám a podobně. Taková opatření se nazývají preventivní“²⁴

Termín preventivní se používá velmi často ve zdravotnictví, kde by se mělo jednat o předcházení nemocí, v právu, kde se má předcházet zločinům a opakovaným trestům ve výchově, která je nejdůležitějším prostředkem primární prevence, v dopravě, kde jde o předcházení nehodám a v politice - prevence krizí.

Pokud se prevenci bude věnovat mimořádná pozornost, může se předejít mnoha vývojovým vadám řeči. Rozvíjí slovní zásobu předškoláků, přispívá k rozvoji motorických dovedností, zlepšuje vyjadřovací schopnosti. Dokonce může pomoci i tam, kde vady a poruchy řeči vznikají na základě nesprávného řečového vzoru. Již víme, že pro děti předškolního věku je typická hra, prostřednictvím které se dítě učí a rozvíjí. Při logopedických aktivitách si děti společně s paní učitelkou hrají se slovy, což je přirozené a nenásilné. Paní učitelka ve školce je právě nejčastěji tou osobou, která při

²⁴ Wikipedia: otevřená encyklopedie [online]. [cit. 22.2.2010]. Dostupný z URL: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Prevence>

své domněnce upozorní rodiče, že vývoj řeči u jejich potomka nepostupuje tak, jak by měl. Často si rodiče myslí, že pokud bude dítě v péči logopeda, nemusí se doma o nic start. To je veliký omyl, těžiště je právě na rodičích, na pravidelném opakování toho, co logoped doporučí. Návštěva dítěte v poradně je individuální, většinou bývá po čtrnácti dnech, i déle. Je tedy víc než nutné se intenzivnímu procvičování věnovat doma. Pochvala dítěte je také důležitá.

Prevence primární se týká všech dětí. Velmi důležitá je osvěta mezi rodiči, odborné přednášky pořádané mateřskou školou či jiným odborníkem.

Prevence sekundární se týká rizikové populace, tedy takové, která je ohrožená vznikem NKS, děti s nízkou porodní váhou, u dětí v kojeneckých ústavech, kde může docházet k retardaci vývoje řeči u dětí.

Prevence terciální se zaměřuje na děti, které již nějakou formou NKS trpí.

3.4 Organizace péče

Tabulka č. 2: Přehled jednotlivých resortů²⁵

Resort školství

Soustava škol pro děti s vadami řeči	MŠ pro děti s vadami řeči
	ZŠ pro děti s vadami řeči/ ZŠ internátní pro žáky s vadami řeči/
	Zvláštní školy pro žáky s vadami řeči
	MŠ.ZŠ.ZvŠ internátní pro nemluvíci a vadně mluvící žáky / Týn nad Vltavou/
Speciální třídy	Pro děti s vadami řeči při MŠ/ tzv.logopedické třídy/
	Pro žáky s vadami řeči při ZŠ
	Specializované třídy pro žáky s SPU
Speciální školy	Zvláštní školy – logopedická péče je zajištěna v rámci řečové výchovy
	MŠ a ZŠ pro sluchově postižené – pracují zde logopedi

²⁵ Klenková,J.:*Kapitoly z logopedie*,s.10.

Speciálně pedagogická centra při školách Zabývají se diagnostickou, depistážní, poradenskou, reedukační činností	Pro žáky s vadami řeči,
Pedagogicko-psychologické poradny	Při některých PPP působí i speciální pedagog – logoped

Resort zdravotnictví

Logopedické poradny při poliklinikách, při odděleních foniatrie, ORL, neurologie
Soukromé logopedické poradny , kliniky
Logopedi působí v rehabilitačních stacionářích pro děti, v léčebnách pro dlouhodobě nemocné

Resort práce a sociálních věcí

V ústavech sociální péče je postiženým jedincům věnována v rámci komplexní péče i logopedická péče
--

4 Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání a komunikace

„Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání (2004) představuje klíčový dokument v oblasti předškolního vzdělávání. RVP PV vymezuje hlavní požadavky, podmínky a pravidla institucionálního vzdělávání dětí předškolního věku.“²⁶

RVP PV stanovuje elementární vzdělanostní základ, na něj navazuje základní vzdělávání, dále většinou středoškolské a jiné. RVP PV určuje společný rámec, pro všechny mateřské školy, který je třeba zachovávat. Je otevřený pro školu, učitele i pro děti. Na jeho základě si škola vytváří svůj ŠVP PV, na tomto základě své TVP PV, které jsou dětem šité na míru.

²⁶ [<http://www.rvp.cz/informace/dokument\>.]

Jedním z hlavních principů RVP PV je zaměřovat se na vytváření základů klíčových kompetencí dosažitelných v etapě předškolního vzdělávání.

Úkolem předškolního vzdělávání je doplňovat rodinnou výchovu a především rozvíjet dítě všestranně, neustále nabízet všem dětem bez rozdílu dostatek podnětů k aktivnímu rozvoji a učení.

„Záměrem předškolního vzdělávání je rozvíjet každé dítě po stránce fyzické, psychické, i sociální a vést je tak, aby na konci svého předškolního období bylo jedinečnou a relativně samostatnou osobností, schopnou (kompetentní, způsobilou) zvládat, pokud možno aktivně a s osobním uspokojením, takové nároky života, které jsou na ně běžně kladeny (zejména v prostředí jemu blízkém, tj. v prostředí rodiny a školy), zároveň i ty, které ho v budoucnu nevyhnutelně očekávají.“²⁷

Pedagog průběžně při své práci sleduje tři základní rámcové cíle:

- Rozvíjení dítěte, jeho učení a poznání /rozvojový cíl/
- Osvojení základů hodnot, na nichž je založena naše společnost / hodnotový cíl/
- Získání osobní samostatnosti a schopnosti projevit se jako samostatná osobnost působící na své okolí / postojový cíl/

4.1 Cíle předškolního vzdělávání

RVP PV pracuje se čtyřmi cílovými kategoriemi: stanovuje cíle v podobě záměrů a cíle v podobě výstupů, a to nejprve v úrovni obecné a následně pak v úrovni oblastní. Konkrétně se jedná o tyto kategorie:

- Rámcové cíle – vyjadřující univerzální záměry předškolního vzdělávání
- Klíčové kompetence – představuje cílový stav, kam by dítě mělo dojít
- Dílčí cíle – vyjadřující konkrétní záměry příslušející té které vzdělávací oblasti
- Dílčí výstupy – dílčí poznatky, dovednosti, postoje a hodnoty, které dílčím cílům odpovídají

²⁷ RVP PV, s.11..

4.1.1 Komunikativní kompetence

V RVP PV je uváděno celkem pět klíčových kompetencí. Kompetence komunikativní je jednou z pěti uvedených v RVP PV. Mezi další patří kompetence k učení, k řešení problému, sociální a personální, činnostní a občanské. Klíčové kompetence jsou velmi důležitou součástí RVP PV, tvoří základ předškolního vzdělávání a zaujímají pozici v rámcových vzdělávacích programech nejen pro předškolní vzdělávání.

Dítě, které ukončuje předškolní vzdělávání by mělo umět hovořit ve vhodně formulovaných větách, mělo by umět vyjádřit svoje myšlenky, slovně reagovat a vést smysluplné dialogy, sdělovat své pocity, nálady, domlouvat se gesty, slovy, rozumět jejich významu i funkci, komunikovat s dospělými, s ostatními dětmi bez ostychu, chápat, že být iniciativní a aktivní je velká výhoda, ovládat dovednosti předcházející čtení a psaní, používat aktivně slovní zásobu, vědět, že existují i jiné kultury, jiný jazyk a že oni samy se ho mohou velmi brzy naučit.

4.2 Vzdělávací obsah - Dítě a jeho psychika, s podoblastí

Jazyk a řeč

Záměrem předškolního pedagoga je, aby podporoval nejenom duševní pohodu, ale také rozvoj intelektu, jazyka, řeči. Rozvoj řeči a jazyka je též zahrnut do vzdělávací oblasti, stejně jako klíčové kompetence tvoří součást RVP PV.

Vzdělávací oblast Dítě a jeho psychika má ještě další tři podoblasti: Jazyk a řeč, poznávací schopnosti a funkce, představivost a fantazie, myšlenkové operace, sebepojetí, city a vůle.

„V oblasti Jazyk a řeč pedagog u dítěte podporuje: „ rozvoj řečových schopností a jazykových dovedností receptivních (vnímání, naslouchání, porozumění) produktivních (výslovnosti, vytváření pojmů, mluvního projevu, vyjadřování), rozvoj komunikativních dovedností (verbálních i neverbálních) a kultivovaného projevu, osvojení si některých poznatků a dovedností, které předcházejí čtení a psaní, rozvoj zájmu o psanou podobu jazyka i další formy sdělení verbální i neverbální (výtvarné, hudební, pohybové, dramatické“.²⁸

²⁸ RVP PV, s.18.

Předškolní pedagog dětem nabízí různé intenzivně zaměřené na sluchové vnímání, dále hry řečové, artikulační, velmi oblíbené jsou u dětí kreslené hádanky, labyrinty, společné diskuze na téma ze života dětí, která děti zajímají a jsou jim blízká, dává dětem pravomoc s vyřizováním vzkazů, poskytuje prostor pro samostatný slovní projev, umožňuje poslech pohádek na CD disku, přednost by však měl dát pohádkám čteným před nahranými na CD disku, umožňuje přednes básniček před ostatními dětmi, nenutí do přednesu, pokud dítě nechce samo, zpěv jednoduchých písniček, hry zaměřené na poznávání a rozlišování zvuků, umožňuje dětem seznámit se s novinami, časopisy, audiovizuální technikou.

Většina dětí zpravidla před nástupem do školy se dokáže naučit se z paměti krátký text, soustředit se na činnost, vést jednoduché úvahy a o tom, o čem přemýšlí, se umí vyjádřit, chápe také prostorové vztahy, časové pojmy, orientuje se v prostoru, nalézá nová řešení, experimentuje a objevuje nové.

Pedagog se však musí vyvarovat i určitých rizik a dávat si pozor na to, aby zbytečně děti nepřetěžoval, neobracel se k metodám již dávno nepoužívaným, nedával málo prostoru pro vyjadřování, ubíral prostor pro volnou hru dětí a podobně.

Důležité také je, v jakém prostředí dítě vyrůstá. Pokud je jeho komunikační prostředí chudé, je to neštěstí. Pro správný vývoj potřebuje dítě poznávat a objevovat nové věci okolo sebe, musí přicházet do styku ostatními dětmi, dospělými tak, aby se s nimi naučilo vhodně komunikovat. Nezastupitelnou roli má samozřejmě rodina. Potom je to mateřská škola a další instituce, do kterých dítě dochází třeba ve svém volném čase. Při rozhovoru s dítětem je třeba nevytvářet tlak.

4.3 Školní vzdělávací program předškolního vzdělávání

Každá mateřská škola si zpracovává svůj školní vzdělávací program pro svoji mateřskou školu. V platnost vstoupil již v roce 2001, ale povinnost zpracovat školní vzdělávací program vstoupil pro každou mateřskou školu dnem 1.9.2007.

Školní vzdělávací program by měl být otevřeným pracovním materiálem, který se bude aktuálně přizpůsobovat měnícím se podmínkám. Je pro každou mateřskou školu povinným dokumentem, povinným dokumentem pro pedagogy i pro další pracovníky školy. Informuje rodiče, veřejnost, slouží jako podklad pro vnější evaluaci České školní inspekci. Školní vzdělávací program je vizitkou každé školy.

5 MŠ jako ideální místo pro logopedickou terapii

Mateřská škola - ideální místo logopedickou terapii. Terapie tak probíhá v přirozeném prostředí, nenásilnou formou a může probíhat během celého dne. Cvičení může pedagog provádět buď individuálně nebo skupinově.

Důležité je zaměřit se na dechová cvičení, která slouží převážně k nácviku správného dýchání, správnému zvládnutí vdechu a výdechu při mluvení. Dechová cvičení může provádět pedagog vhodnou motivací již od samého rána po příchodu dítěte do MŠ. Právě toto cvičení má velmi příznivý vliv v prevenci nežádoucích jevů jako je např. koktavost, palatolalie, arytmie dýchání, zrychlené dýchání. Pedagog však musí dodržovat určité zásady, jenom tak bude cvičení splňovat svůj cíl. Již na první pohled můžeme zjistit, zda dítě dýchá správně či nikoli. Málokdo si ale uvědomuje, že správné dýchání má veliký vliv na držení těla, také celkový zdravotní stav dítěte.

Při provádění dechových cvičení je důležité vyvětrat místnost, dále je důležité připravit vhodné místo na sezení – koberec, karimatku. Cvičení provádíme formou hry, začínáme vhodnou motivací. Tato cvičení můžeme prolínat s cvičeními artikulačními. S dětmi můžeme během skupinové terapie nacvičovat hluboký nádech buď v poloze vsedě nebo vleže. Při nácviku výdechu se zaměřujeme na postupné prodlužování a prohlubování.

Artikulační cvičení mají také své nezastupitelné místo. Při tomto cvičení se musíme zaměřit na procvičení pohyblivosti řečových orgánů a to dolní čelist, rty, měkké patro a jazyk.

Tato cvičení vhodně doplňujeme cvičeními zaměřenými na rozvoj fonemického sluchu. Jde o to vnímat a rozlišit fonémy (hlásky) ve slovech.

Ve své třídě mám zřízený logopedický koutek se zrcadlem, které je ozdobené barevnými obrázky. Dále různá foukátka jako je větrník, frkačky, brčka a další. Plyšová zvířátka jsou umístěna na polici nad zrcadlem a slouží k navození motivace.

Během své dvanáctileté praxe v mateřské škole jsem měla vždy nějaký koutek přizpůsobený pro práci s dětmi. Měla jsem možnost pracovat nejenom v mateřské škole na vesnici, ale také ve městě. Když se ohlédnu zpět, připadá mi, že v době mých začátků nebylo tolik dětí s vadnou výslovností. Na logopedii docházely z rozhodnutí rodičů zhruba dvě děti ze zapsaných patnácti dětí. Mé další kroky, z důvodu snižování úvazku, vedly do, dnes již bývalého, Stacionáře pro alergické děti v Havlíčkově Brodě. Zde jsem se rozhodla absolvovat kurz pro logopedické asistentky, dnes preventistky. Do mé třídy

začalo docházet čím dál více dětí s vadnou výslovností a já jsem chtěla mít jistotu, že jim po své odborné stránce mohu nabídnout to nejlepší.

Počet dětí s vadnou výslovností přibývá. Jisté je, že nezastupitelné místo má rodina. Rodiče by se měli svým dětem věnovat co nejvíce, číst dětem společně pohádky, zpívat písničky a hrát hry, u kterých by společně zasmáli.

Mateřská škola může být nápomocna tím, že rodiče upozorní na problém. Většina učitelek a učitelů absolvovala alespoň základní kurz logopedické prevence a je schopna provádět cílenou prevenci, může nabídnout pomoc s vyhledáním odborníka. Pokud si rodiče od odborníka přinesou úkoly, mohou se vzájemně domluvit s paní učitelkou na úzké spolupráci tím, že budou úkoly také nenásilně procvičovat.

6 Presentace Školního vzdělávacího programu mateřské školy Štoky

Název ŠVP PV - „, Hola, hola, školka volá, že je nová, všichni víme, hned se do ní vypravíme“

V platnost vstoupil dne 1.9. 2009

Charakteristika ŠVP MŠ:

Naše MŠ prošla během školního roku 2008/2009 zdoluhavější rekonstrukcí. Za plného provozu MŠ došlo k vystavění nástavbové části o další dvě třídy. Nyní vypadá jako nová a po hlavních prázdninách uvítala celkem 85 zapsaných dětí.

Vize MŠ:

Při pohledu z naší krásné, skoro nové a voňavé školky chceme dohlédnout až za hranice všedních dní, poznat mnoho nového a zajímavého společně s kamarády, učitelkami i jednotlivými maskoty tříd. Chceme, aby děti co nejdéle zůstaly ve svém magickém a kouzelném světě, který je plný přání a snů, a abychom tu byli společně šťastni a spokojeni.

Filosofie MŠ:

„Učit děti těšit se ze společného poznávání okolního světa s kamarády, být tu současně šťastni a spokojeni a nést odpovědnost v budoucnosti“

Dlouhodobé záměry školy:

Co nejvíce využívat krásnou a blízkou přírodu ke společnému poznávání během celého ročního období

Připravovat dětem podnětné, klidné, čisté a útulné prostředí bez zbytečného stresu a dovést je k jejich maximálnímu možnému rozvoji fyzickému, psychickému, sociálnímu, k samostatnosti a naučit je základním dovednostem, na kterých budou moci stavět dále ve svém životě

Zapojit do dění MŠ co nejvíce rodiče

Zútulňovat a obměňovat dle finančních možností interiéry spodních tříd, zahradu MŠ

Společné inspirativní bloky pro pedagogy

Na okénko zaťukáme, do školky se vypravíme

Z okénka se podívám, barevný svět uhlídám

Tajemný čas přišel mezi nás

Mrazík čaruje, na okénko maluje

Jaro na nás zamávalo otevřeným okénkem

Nezůstanem za oknem, do světa se rozběhnem

Tyto bloky má každá paní učitelka rozpracovány ve třídě tak, aby co nejvíce odpovídaly dětem, jejich věkovému složení a skladbě ve třídě.

Příroda je vše živé i neživé okolo nás, člověk je její součástí. Naše mateřská škola má jednu velkou výhodu. Je umístěna v krásném prostředí, poblíž dopravního hřiště, nového hřiště s prolézačkami, koupalištěm, parčíku a lesa. Co víc bychom si mohli přát. Toto výborné umístění mateřské školy nám umožňuje pořádat vycházky do okolí během celého školního roku. Snažíme se co nejvíce výchovně-vzdělávacích činností provádět venku. Nejoblíbenější místo dětí je parčík a les, kde se dají opravdu zažít zajímavé věci. Sluchové hry hrajeme nejraději v lese – posloucháme ťukání datla do stromu, šumění lesa, hádáme, odkud zvuk přichází, sbíráme neživé předměty, zkusíme si na ně zahrát.

Přímo v mateřské škole se snažíme odbourávat přebytečný hluk a dbát na nepřetěžování hlasu, samy jdeme dětem příkladem.

Výbornou spolupráci máme s rodiči dětí. Ví, že nám není lhostejný jejich vývoj a obrací se na nás s dotazy a prosbou. My se snažíme rodiče v případě nějaké obavy či

podezření nasměrovat k odborníkovi, který se danou problematikou zabývá. Snažíme se co nejvíce výchovně-vzdělávacích činností provádět venku. Nejoblíbenější místo dětí je parčík a les, kde se dají opravdu zažít zajímavé věci. Sluchové hry hrajeme nejraději v lese – posloucháme datla, šumění lesa, hádáme, odkud zvuk přichází, sbíráme neživé předměty a zkoušíme na ně zahrát.

Při zůtulňování tříd bych se chtěla do budoucna zaměřit na rozšíření logopedických koutků, doplnit odborný logopedický materiál pro mé kolegyně a také pořídit logopedické pomůcky.

Do naší MŠ dochází děti s NKS. Jednou za rok k nám jezdí paní logopedka, která provádí depistáž. Rodiče se poté mohou sami rozhodnout, zda se obrátí přímo na ni samotnou nebo využijí služeb jiné logopedky.

Vzdělávání probíhá v průběhu celého dne, ve všech činnostech, ve skupinách nebo individuálně.

Během individuální péče se snažím pracovat s dítětem samostatně v rámci dopoledního výchovně – vzdělávacího programu. Společně s dítětem sedíme ve třídě před stolním zrcadlem, foukáme spolu do pírků, bubláme vodu brčkem, artikuluje mezi sebou.

Během skupinové péče provádím cvičení se všemi dětmi, nejčastěji v komunitním kruhu nebo při hrách. Tato péče je zařazována každý den převážně do dopoledních činností.

Co nejvíce využívám různé typy her, tvořivost dětí, jejich spontaneitu, snažím se, aby výchovně – vzdělávací činnosti, které dětem nabízím, byly pro pestré, zároveň však také zajímavé.

6.1 Komparace ŠVP PV mateřských škol navštívených během praxe na této škole

Mateřskou školu **Nad Tratí** v Havlíčkově Brodě jsem navštívila v zimním semestru v průběhu ročníku studia. Tato MŠ působí v rodinné vile na okraji města, od roku 1961. Je to školka městská, umístěna v klidném a pěkném prostředí, stranou od rušné komunikace. Kolem školky vede železnice, která umožňuje dětem pozorovat různé druhy vlaků přímo z okna třídy.

„Vzdělávání je založeno na přímých zážitcích dítěte a na podnětném, zajímavém prostředí. ŠVP PV čerpá i z alternativních programů jako je Zdravá MŠ a Začít spolu“.²⁹

Mateřská škola si stanovila celkem šest záměrů a jedním z nich je i rozvíjení komunikativních dovedností dětí. Mezi další záměry MŠ patří doplňovat rodinnou výchovu, dávat odbornou péči – odborné vedení tak, aby byl čas v MŠ pro děti radostným prožitkem, podporovat mimořádné schopnosti dětí a doplňovat nabídku dalšími aktivitami. Mezi očekávanými záměry se často objevovalo: *umět slovně přivítat nové kamarády, vytvářet si pravidla chování ve třídě, naslouchat zpěvu učitelky a zpívat s ní jednoduché písničky, rozšiřovat si slovní zásobu pojmenováním nových věcí a jevů, opakovat říkadla po učitelce a zkusit je přednášet kamarádům, zkoušet napodobovat zvuky a zopakovat sdělení učitelky*

Podle slov vedoucí učitelky mají v této MŠ dvě paní učitelky kurz logopedické prevence. Provádí běžnou logopedickou prevenci v souladu s požadavky RVP PV ve třídách. Kromě toho také do jejich MŠ dochází odborník z PPP – logopedka, která provádí depistáž na začátku školního roku. S výsledky jsou rodiče seznámeni přímo v MŠ a mohou využít služeb logopeda v místě bydliště.

Mateřská škola směřuje k vytváření základů klíčové komunikativní kompetence, má rozpracovány konkrétněji dílčí cíle z RVP PV z oblasti Dítě a psychika (Jazyk a řeč) a dětem nabízí vhodné výchovně-vzdělávací činnosti, prostřednictvím nichž dochází k plnění stanovených záměrů.

Ve druhém ročníku jsem měla možnost navštívit mateřskou školu **Velký Beranov**. Tato dvoutřídní MŠ s kapacitou 50 dětí je umístěna v klidné části obce, stranou od rušné komunikace, uprostřed zástavby bytových domů.

Vize a cíl této MŠ je a to cituji: *„aby byly děti šťastné, aby toužily poznávat krásy okolního světa a v neposlední řadě, aby byly připravené pro budoucí život. Cílem je komplexně rozvíjet osobnost dítěte a dovést ho na konci předškolního období k tomu, aby v rozsahu svých osobních předpokladů získalo přiměřenou fyzickou, psychickou, sociální samostatnost a základy kompetencí důležitých pro jeho další rozvoj a učení, pro život i vzdělávání“.³⁰*

²⁹ ŠVP PV Nad Tratí, str.1.

³⁰ ŠVP PV MŠ Velký Beranov.

Podle slov paní učitelky Jany podporují rozvoj jazyka, zaměřují se převážně na rozvoj verbální i neverbální komunikace, rozvoj řeči a jazyka.

Mezi nejčastější záměry uvedené v ŠVP PV patří: *komunikovat s ostatními dětmi a učitelkou, nebát se sdělit svůj názor či problém, pojmenovávat druhy ovoce, zeleniny, učit se novým dovednostem rytmickým i hudebním, rozvíjet řečové, jazykové, komunikativní dovednosti, umět vyjádřit své emoce, prožitky i zážitky ze společných činností.*

V této MŠ pracuje paní učitelka s kurzem pro logopedické asistentky. Péči o děti s NKS provádí vícekrát do týdne, individuální formou za přítomnosti zákonného zástupce. Během dne, během dopoledních výchovně vzdělávacích činností se průběžně paní učitelka zaměřuje na rozvoj komunikačních dovedností dětí, věnuje se nácviku správného dýchání, hlasovým cvičením, gymnastice mluvidel. Během prvního pololetí se děti naučily mnoho písniček a říkadel, která průběžně opakují.

Ve třetím ročníku jsem byla na návštěvě v **MŠ Horní Cerekev**. Trojtřídní MŠ je umístěna v blízkosti základní školy a školního hřiště. Okolí umožňuje velmi pěkné vycházky do přírody, s možností pozorovat život u rybníka, v lese, u zatopeného lomu

Filosofií této školy je: „*rozvíjet samostatné, zdravé a sebevědomé děti cestou přirozené výchovy, které budou schopny prožívat svůj život podle svých představ, ale také s ohledem na potřeby druhých*“.³¹

Paní učitelky se věnují prevenci vadné výslovnosti, často zařazují jazykové chvilky, rozvíjí komunikativní dovednosti prostřednictvím her. Velmi úzce spolupracují s logopedickou poradnou. Paní logopedka MŠ navštěvuje pravidelně. Děti, které jsou v péči logopeda a pravidelně k němu dochází, si nosí do školky notýsky se záznamem, co je třeba procvičovat. Ve třídách pracují dvě paní učitelky, které mají kurz jako logopedická preventistka.

Každý ŠVP PV je jiný, protože každá MŠ je jiná, má jiné podmínky pro výchovu a vzdělávání dětí a také si ho zpracovává samostatně. Mohu říci, že v každé MŠ bylo přátelské a vlídné prostředí, komunikace mezi dětmi a učitelkou vždy

³¹ ŠVP PV MŠ Horní Cerekev.

probíhala na stejné výškové úrovni – z očí do očí a ve třídách bylo slyšet, že děti mezi sebou vzájemně komunikují, hrají různé sluchové hry i recitují básničky bez pomoci paní učitelky, nacvičují různé slovní scénky a předvádí je svým kamarádům.

Všechny mnou shlédnuté školní programy mají důkladně propracovanou filosofii a vizi, velmi pěkně rozpracovaný obsah vzdělávání s přehledně uvedenými očekávanými záměry, výstupy a činnostmi. Třídní plány na školní program navazují v podobě konkrétních rozepsaných dílčích cílů. Paní učitelky na rozvoj komunikačních dovedností nezapomínají, naopak mají pocit, že tuto oblast je třeba procvičovat obzvlášť pečlivě a pravidelně.

III. PRAKTICKÁ ČÁST

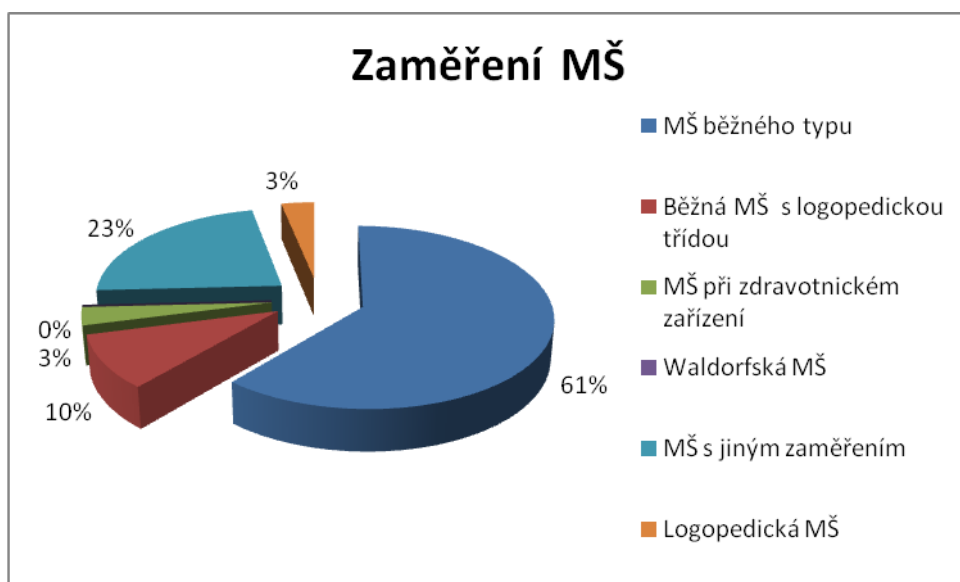
Cílem mé bakalářské práce bylo zjistit, jak je pečováno o děti s NKS v podmínkách běžné mateřské školy.

Metody, které jsem použila k naplnění cíle bakalářské práce jsou tyto: metoda pozorování, rozhovoru s učitelkami mateřských škol a dotazníková metoda.

IV. Vlastní šetření

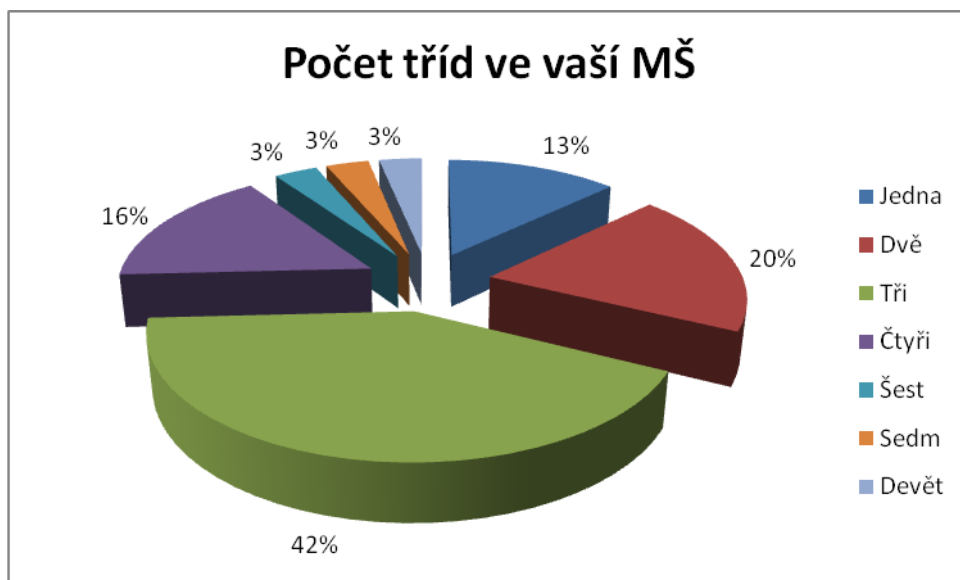
6.2 Dotazníková metoda

Graf č.1

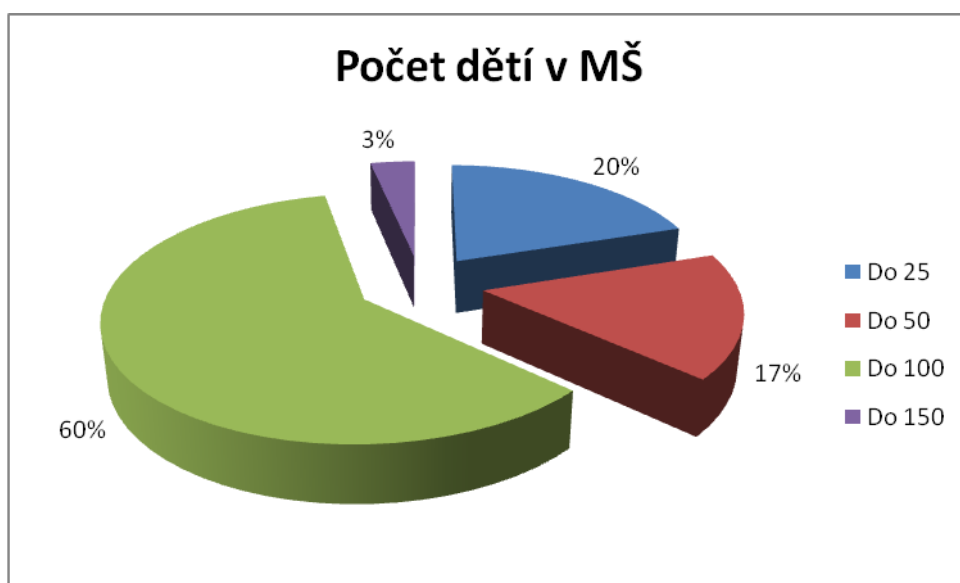
Nejčastějším zaměřením mateřské školy je MŠ běžného typu. Další početnou skupinu tvoří MŠ s jiným zaměřením, s programem Začít spolu, Církevní MŠ, soukromá MŠ podporující zdraví s anglickými třídami nebo MŠ Montessori.

Graf č. 2

Nejčastěji se objevují trojtřídní mateřské školy (42%), dvojtřídní mateřské školy se objevují také poměrně často (20%). Jednotřídní mateřské školy se objevují nejčastěji v malých obcích a většinou spadají pod základní školu, vedené jako příspěvkové organizace s právní subjektivitou. Mateřské školy s počtem šesti, sedmi a více třídami se objevují také, ale ne tak často jako trojtřídní mateřské školy.

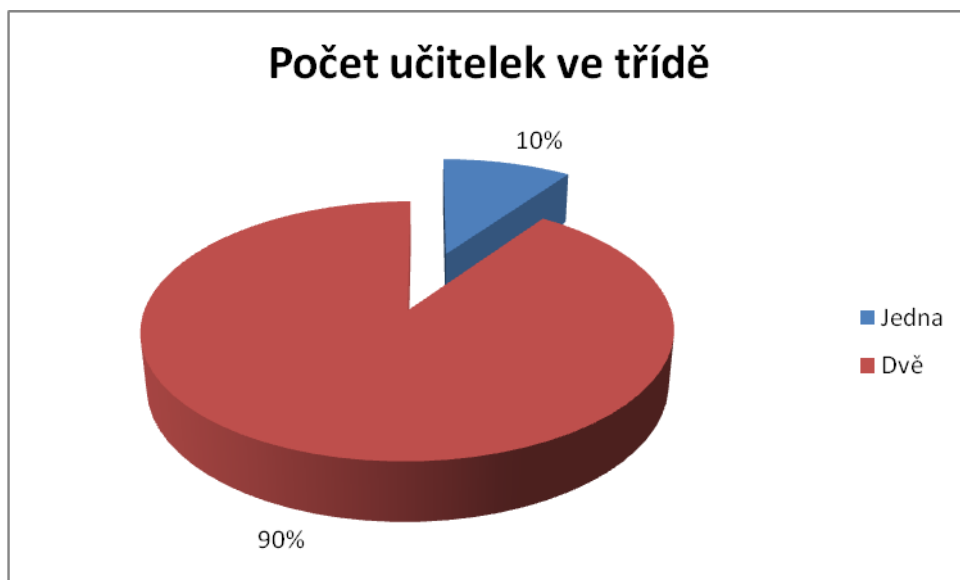
Graf č. 3

Počty dětí v mateřských školách se zvyšují. V dalších letech by se tato situace neměla výrazně změnit. Podle slov učitelek mateřských škol nárůst dětí vítají, tíží je

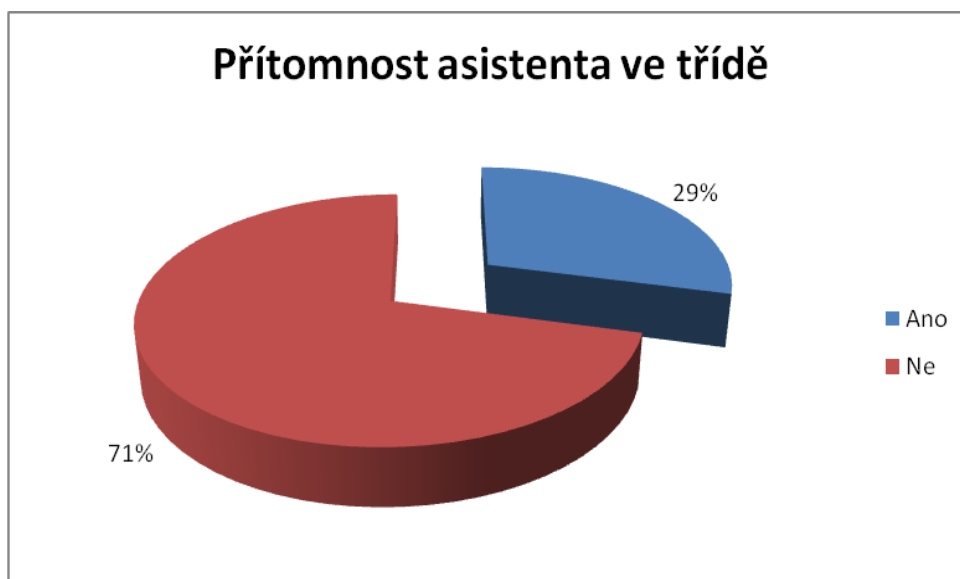
však zvyšující se počet dětí ve třídě. Není v jejich silách věnovat se dětem individuálně, bezpečnostní dohled převládá nad výchovně-vzdělávacím procesem.

Graf č. 4

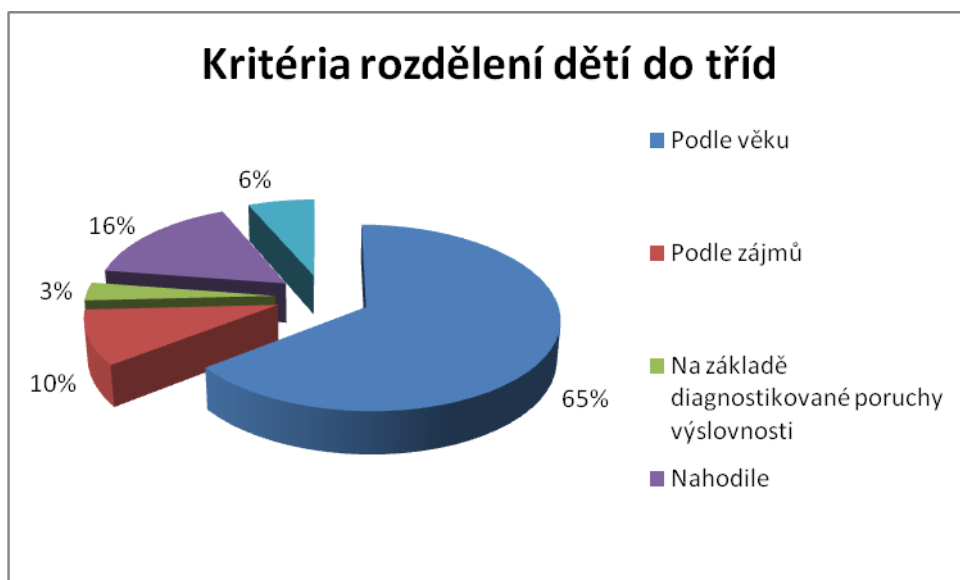
Ve třídách pracují obvykle dvě paní učitelky. Jedna paní učitelka je s dětmi během ranních činností a druhá paní učitelka přichází do třídy před pobytem venku. Vzájemná spolupráce ve třídách výborná, probíhají vzájemné hospitace. Jedna paní učitelka bývá přítomna v jednotřídních mateřských školách. Dochází na ranní směnu a odpoledne je v mateřské škole přítomna školnice, která má s MŠ uzavřenou pracovní smlouvu.

Graf č. 5

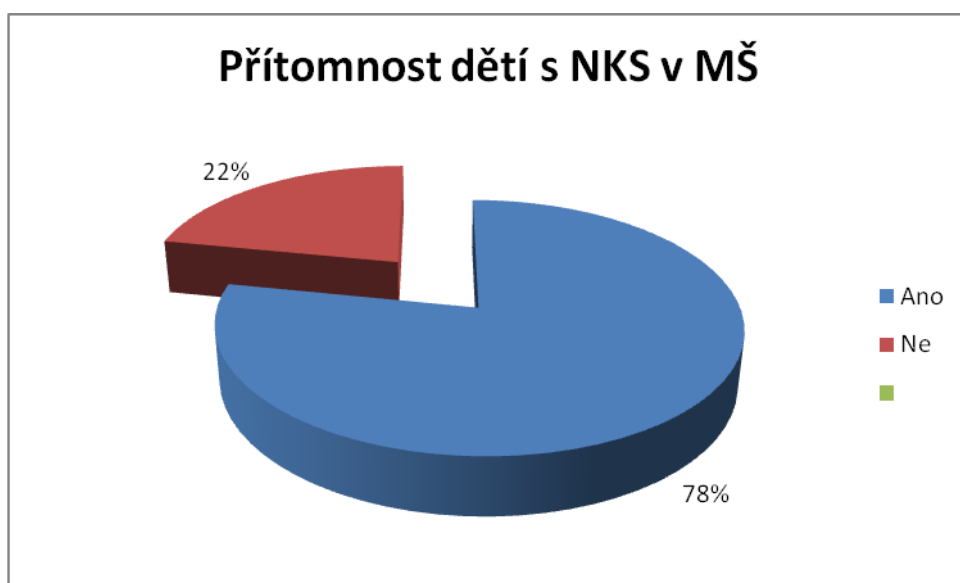
Asistenti/ky/pedagoga se také v mateřských školách často nevyskytují. Přidělení asistenta do MŠ je často zdoluhavé a o přidělení rozduje zpravidla odborná instituce, nejčastěji SPC.

Graf č. 6

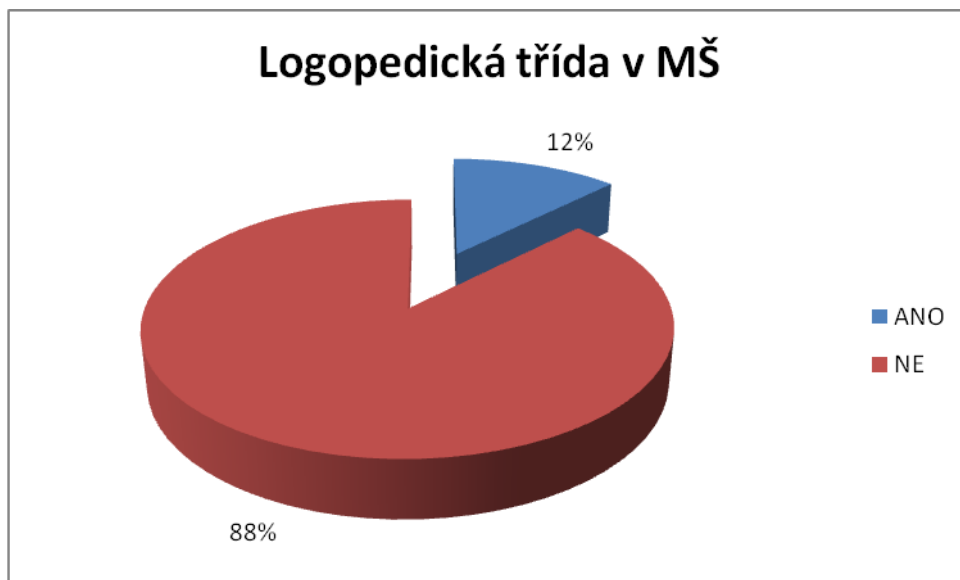
Děti jsou do tříd rozdělovány podle věku a to v 65%. Velmi často se objevují třídy věkově smíšené, od 3 do 6ti let. Výhodu spatřují paní učitelky ve vzájemné pomoci starších dětí dětem mladším.

Graf č.7

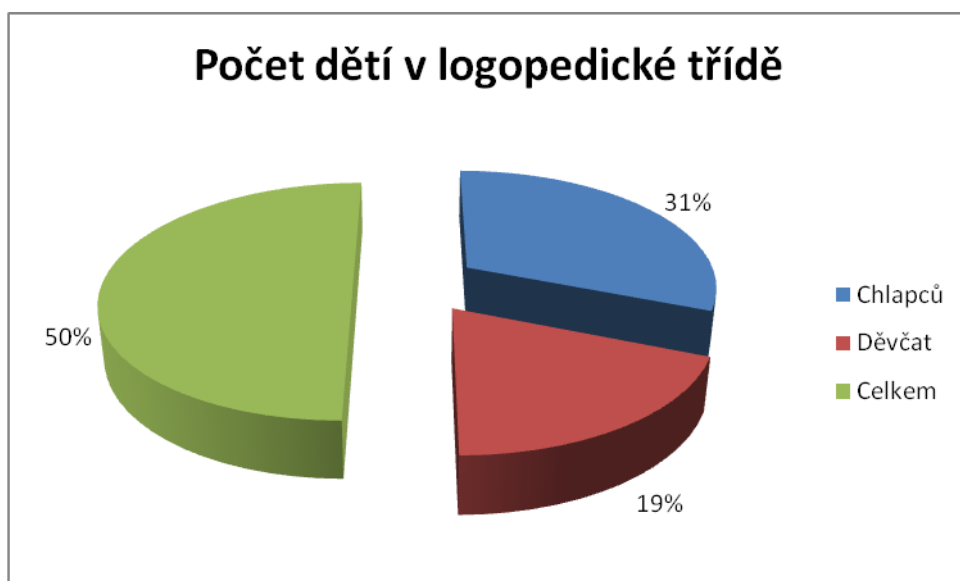
Do MŠ dochází nejenom děti intaktní, ale velmi často děti s narušenou komunikační schopností. Nejčastěji do MŠ dochází děti s diagnostikovanou dyslálií, také s vývojem neplynulostí, která se občas změní na koktavost a dysfázií.

Graf č. 8

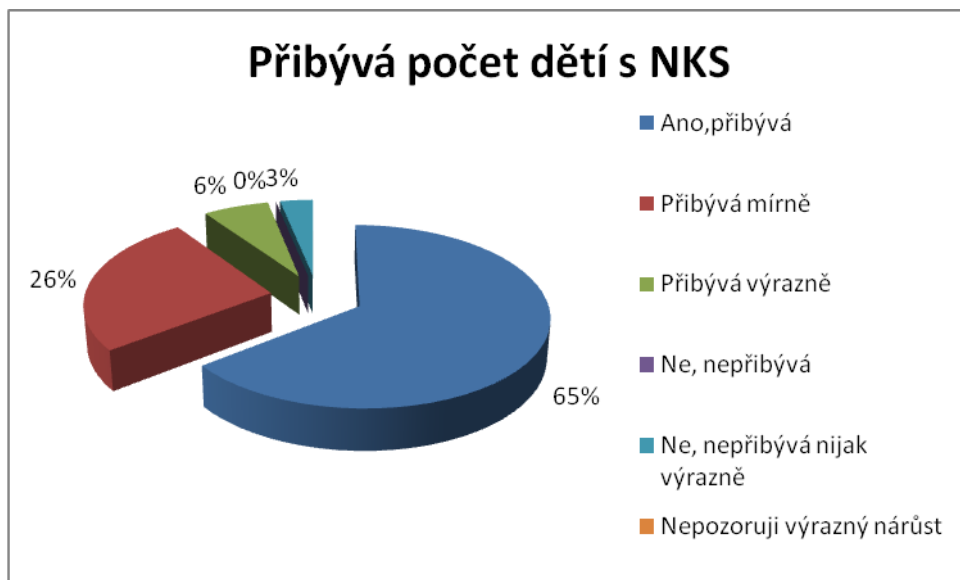
Logopedické třídy se v 88% běžných MŠ nevyskytují. Domnívám se, že je správné zařazovat děti s NKS do tříd s intaktními dětmi. Jsou v přímém každodenním kontaktu s dětmi intaktními a to je pro ně více než přínosné.

Graf č. 9

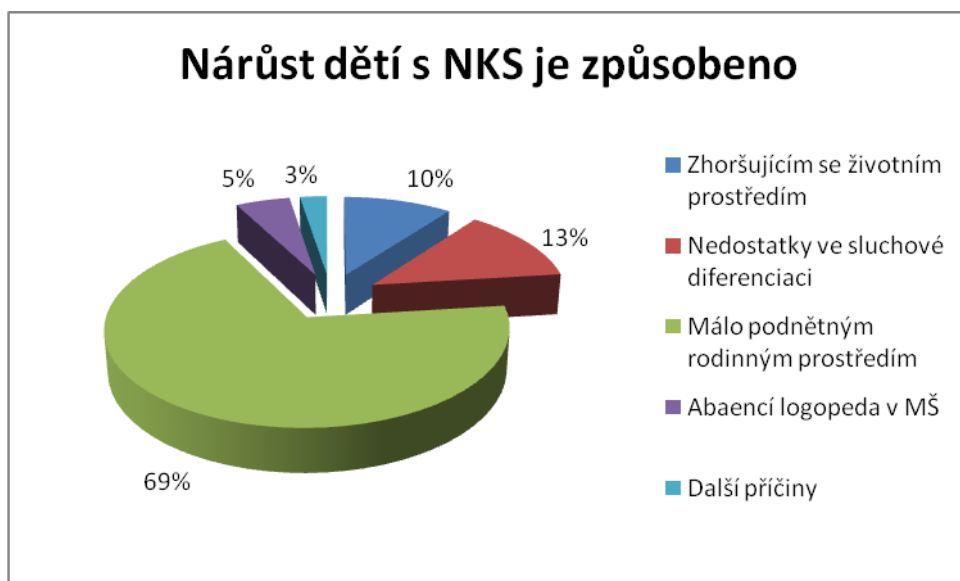
Pokud se v MŠ vyskytují logopedické třídy, předchozí graf nám ukázal celkem 12%, je patrný výskyt NKS větší u chlapců než u děvčat. Obecně je udáváno, že poruchy komunikačních schopností postihují častěji chlapce než děvčata.

Graf č. 10

Děti s NKS přibývá. Tuto domněnku má 65% dotazovaných učitelek mateřských škol.

Graf č. 11

Více než 69% učitelek připisuje nárůstu dětí s NKS málo podnětnému rodinnému prostředí. Nedostatky ve sluchové diferenciaci uvádí 13% dotazovaných.

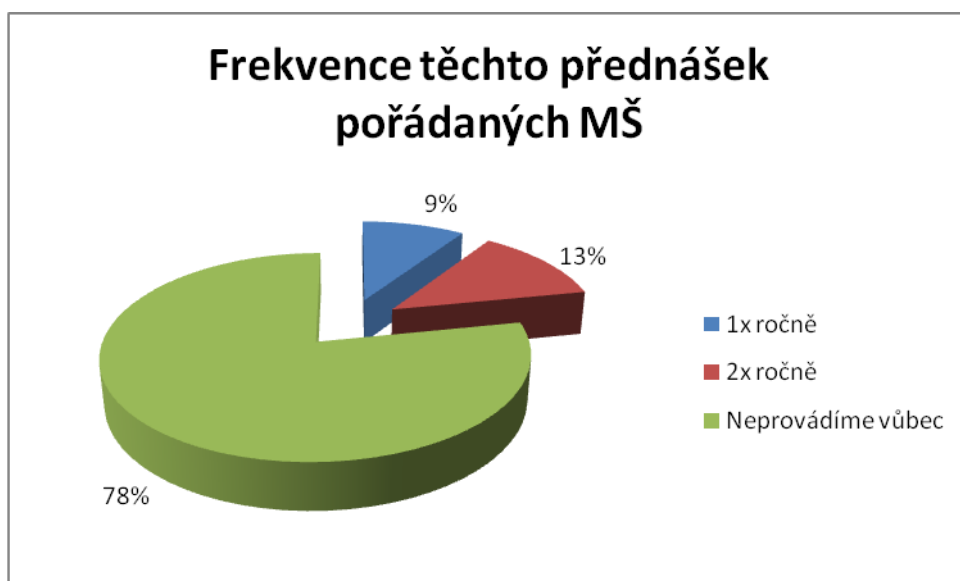
Další příčiny uvádá celkem 3% dotazovaných – vliv médií typu PC, TV, absence volnočasových aktivit.

Graf č. 12

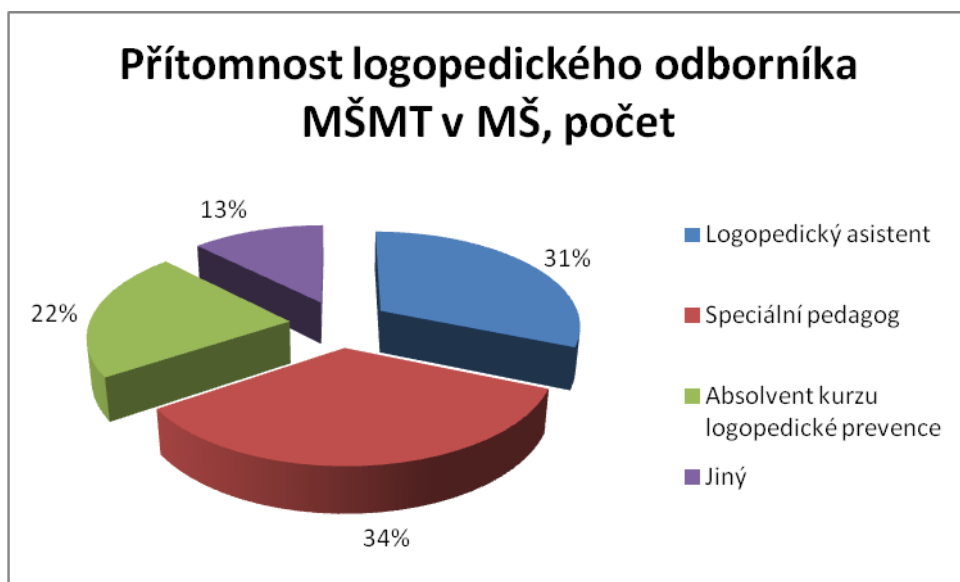
MŠ většinou nepořádají odborné přednášky o vývoji řeči a prevenci NKS. Často provádí logopedickou depistáž paní učitelky samostatně ve třídách a pokud mají podezření na nějaký nedostatek, informují rodiče a nabízejí pomoc při vyhledání logopeda.

Graf č. 13

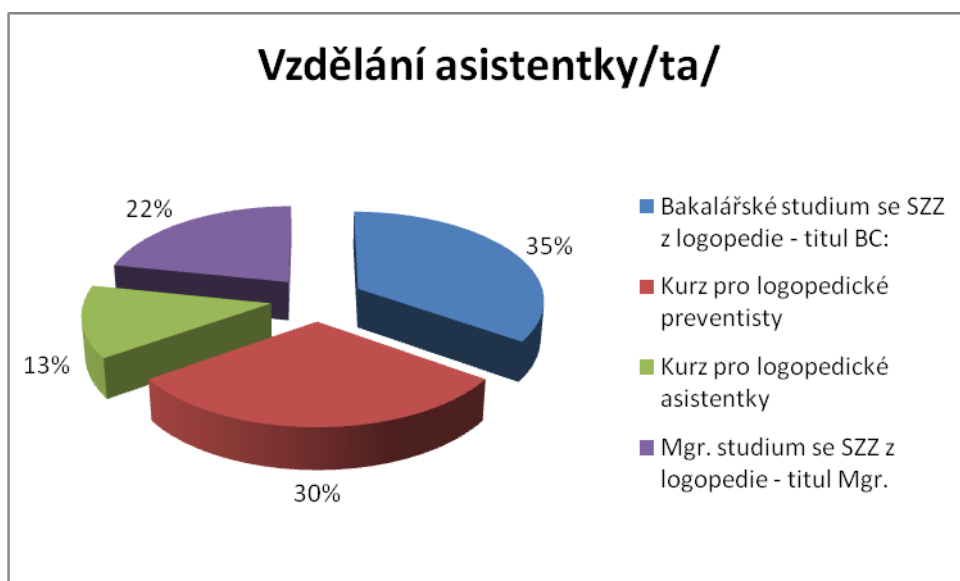
V některých MŠ pořádají odborné přednášky 2x ročně, což je dle mého názoru výborné. Jedenkrát za rok je to dle mého názoru dostačující. Rodiče přednášky vítají, mají možnost osobního rozhovoru s logopedkou a uvítají cenné rady.

Graf č. 14

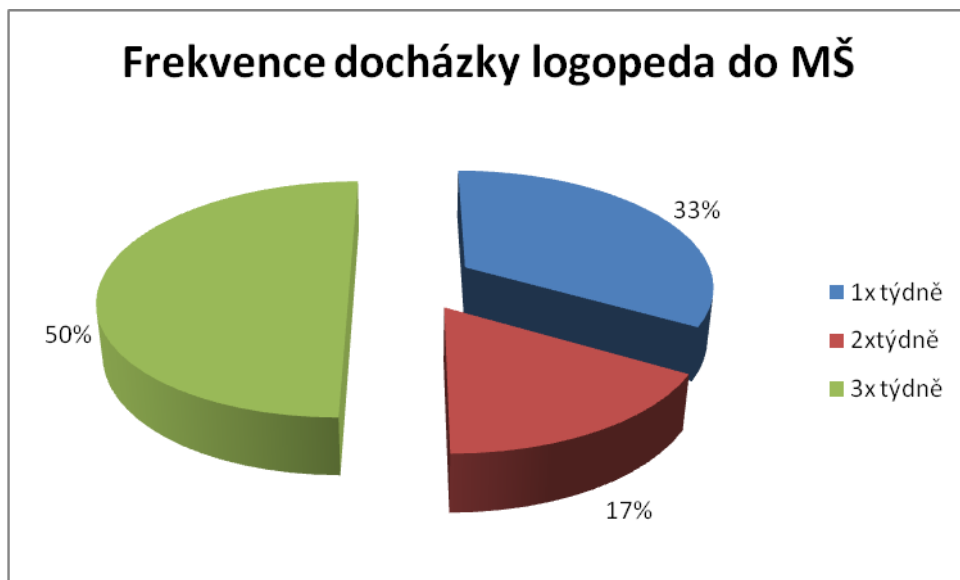
Do MŠ nejčastěji dochází Speciální pedagog, velkou početnou skupinu tvoří logopedické asistentky. Logopedické preventistky také představuje poměrně početnou skupinu. Početně je vždy uváděna pouze jedna osoba.

Graf č.15

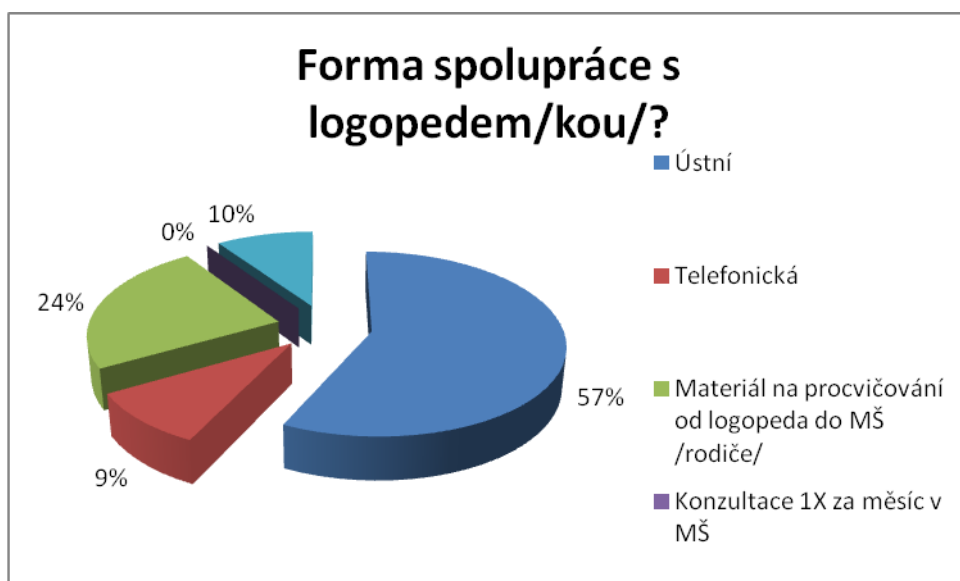
Vzdělání asistentek je nejčastěji bakalářské. Kurz pro logopedické preventistky absolvovalo 30% dotazovaných.

Graf č. 16

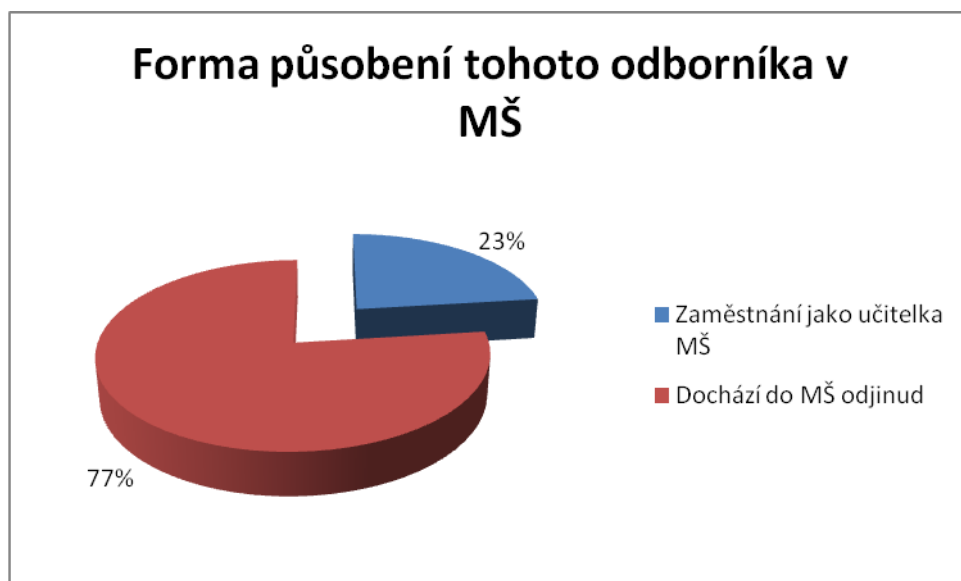
Do MŠ dochází logoped nejvíce 3x týdně. Tato odpověď se vyskytovala v odpovědích u MŠ, ve kterých jsou zřízeny logopedické třídy. Frekvence docházky logopeda 1x za měsíc se často objevovala u běžných MŠ.

Graf č.17

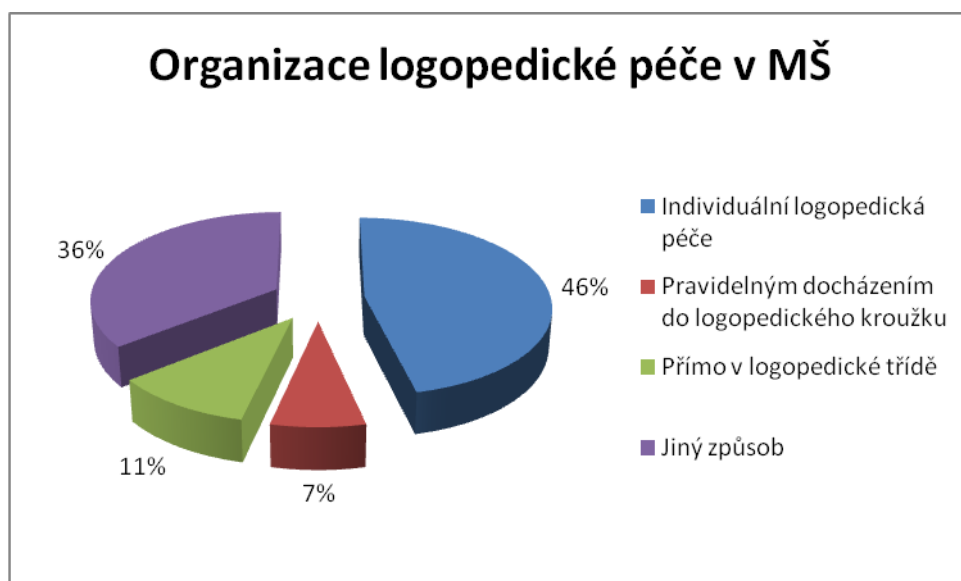
Nejčastější formou spolupráce je vzájemná konzultace logopeda s učitelkou přímo v MŠ. Rodiče mají zájem o úzkou spolupráci s učitelkami v MŠ, přináší si logopedické notýsky s poznámkami od logopeda a konkrétně formulovanými úkoly na procvičení dané hlásky.

Graf č. 18

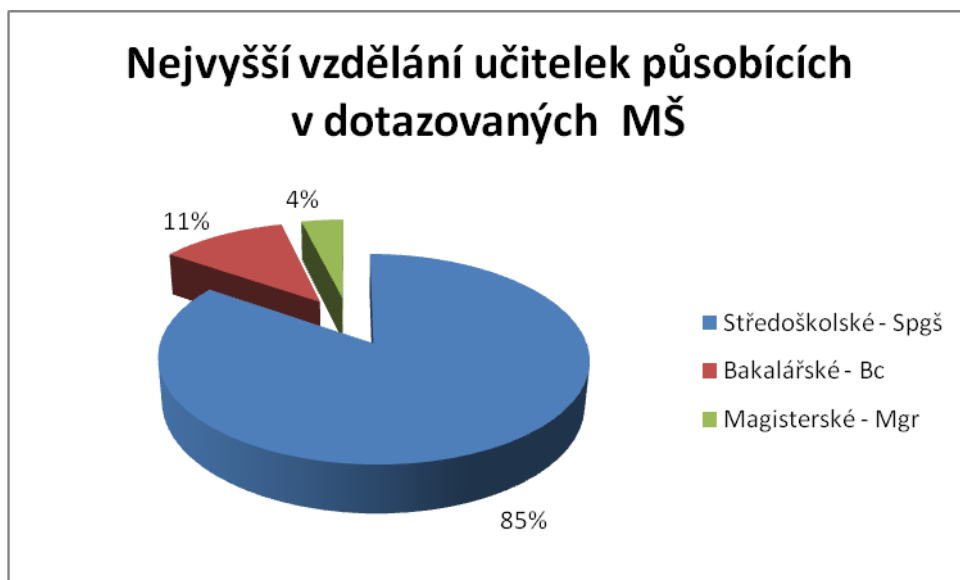
Logopedický odborník dochází do MŠ odjinud. Nejčastěji to bývá odborník z PPP nebo SPC v místě MŠ.

Graf č. 19

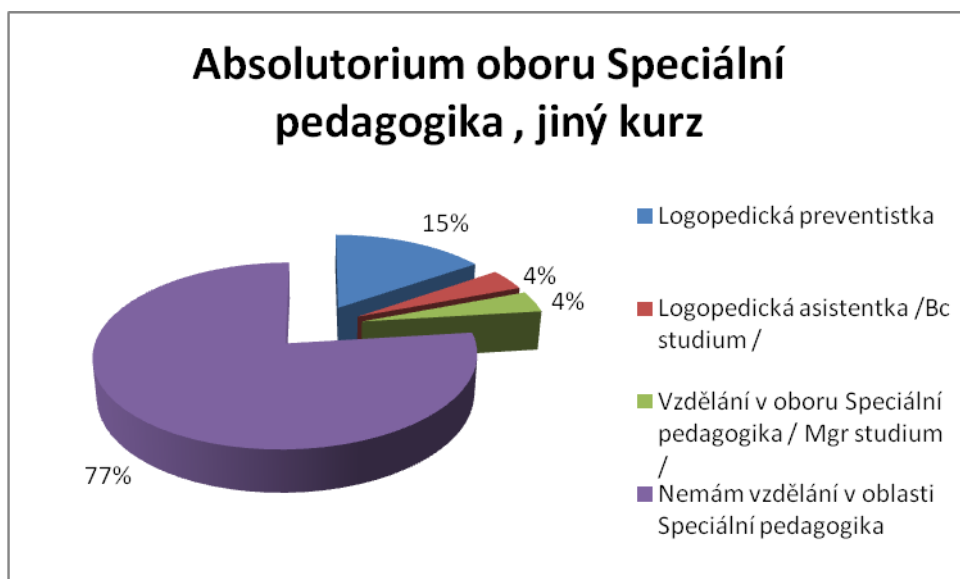
Nejčastěji je v MŠ prováděna individuální logopedická péče v rámci dopoledních výchovně-vzdělávacích činností.

Graf č. 20

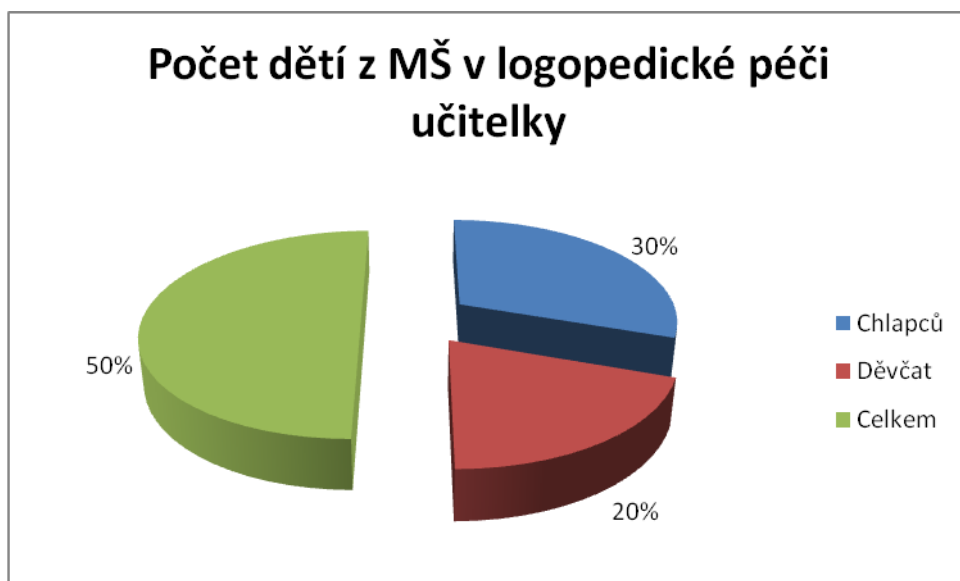
Vzdělání učitelek MŠ je nejčastěji středoškolské a to na Středních pedagogických školách. V žádné dotazované MŠ nepracuje nekvalifikovaná paní učitelka. Paní učitelky mají zájem o zvyšování kvalifikace, hlásí se ke kombinovanému studiu na pedagogických fakultách. Jejich zájem také často vyplývá z obavy uzákoněného povinného vysokoškolského vzdělání.

Graf č. 21

Celkem 77% dotazovaných učitelek MŠ není odborně vzděláno v oboru Speciální pedagogiky. Jako dostačující uvádí celkem 15% dotazovaných učitelek absolvování kurzu logopedické prevence, které je zhruba třídní a je zakončeno pohovorem nad závěrečnou prací a dokladem o absolvování kurzu.

Graf č. 22

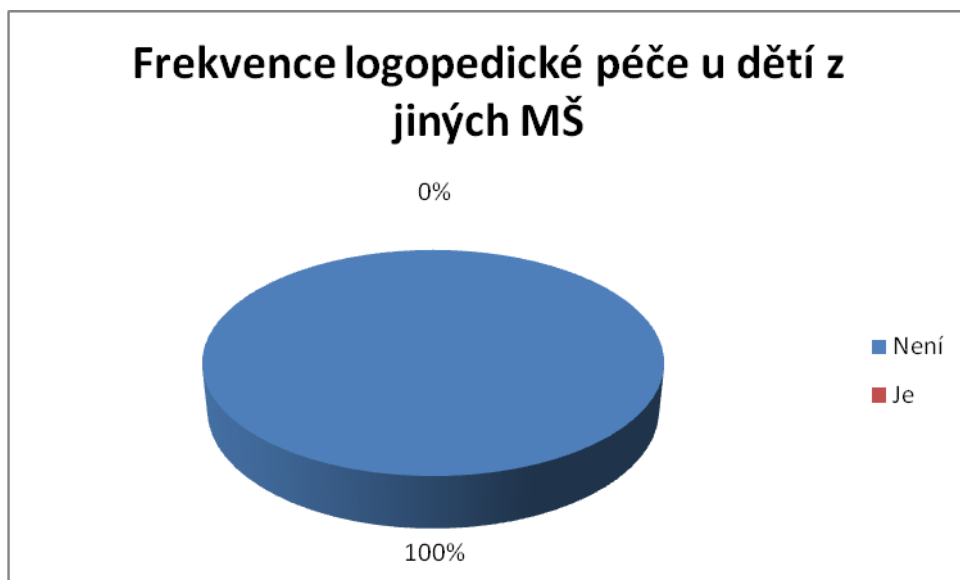
Paní učitelka, která provádí logopedickou prevenci, má ve své péči často pouze děti ze své třídy. Opět početně převažují chlapci nad děvčaty.

Graf č. 23

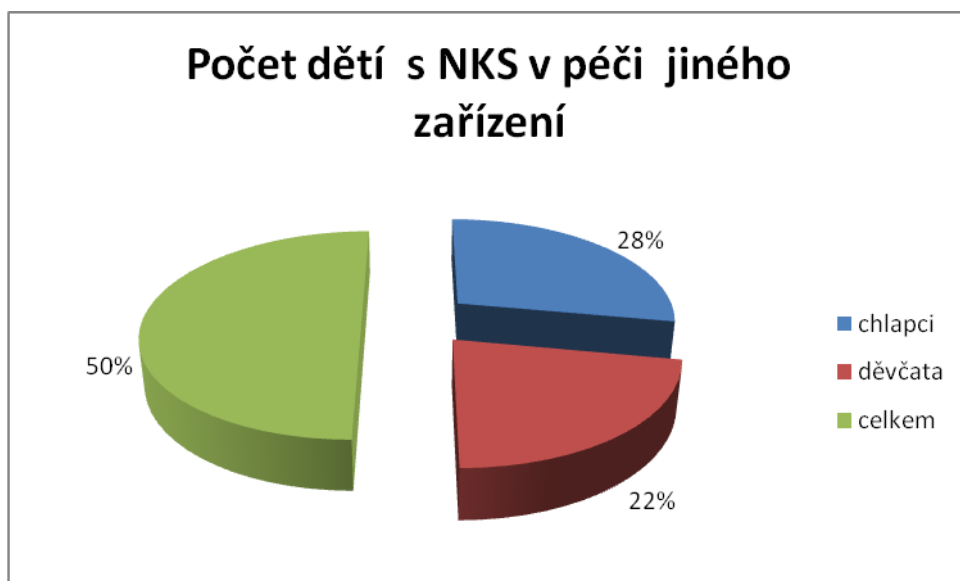
Paní učitelky – preventistky i bez absolutoria kurzu logopedické prevence mají ve své péči pouze děti z mateřské školy, ve které jsou zaměstnány.

Graf č. 24

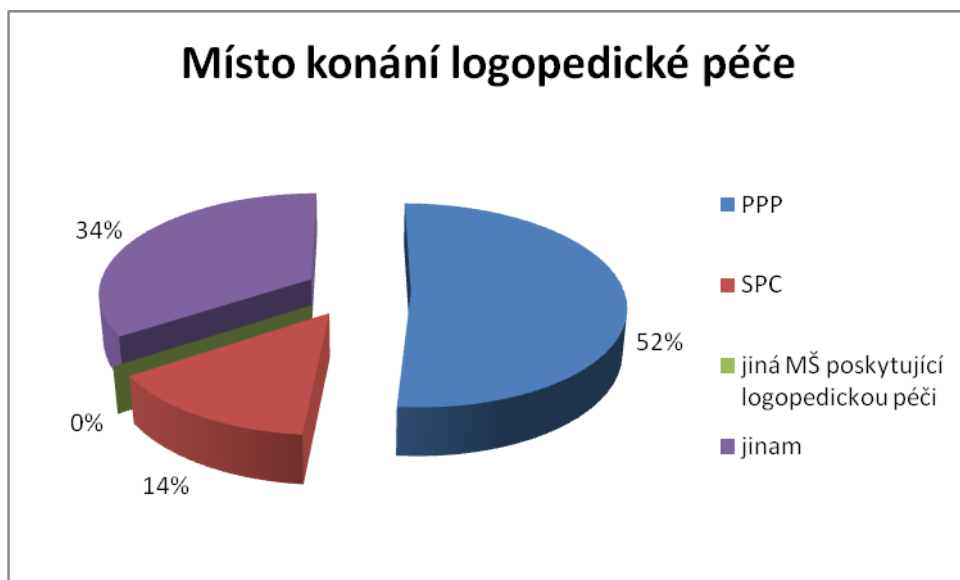
V dotazovaných mateřských není pečováno o děti z jiných mateřských škol, tudíž i frekvence logopedické péče u těchto dětí je nulová.

Graf č. 25

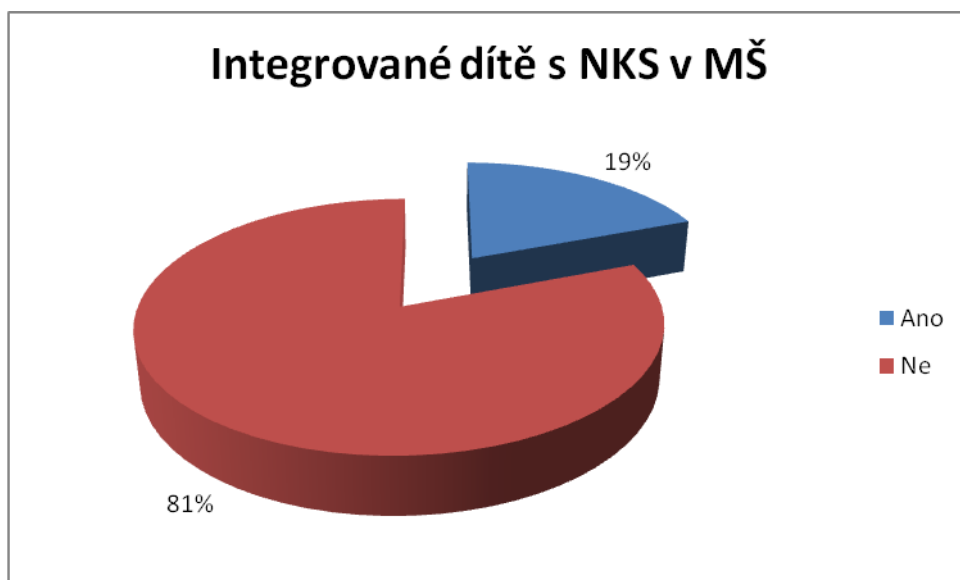
Děti s NKS dochází do odborného zařízení, které se této problematice věnuje. Opět se objevuje více chlapců než děvčat.

Graf č. 26

Nejčastěji je uváděna docházka do PPP v místě bydliště. SPC mají také početné zastoupení.

Graf č. 27

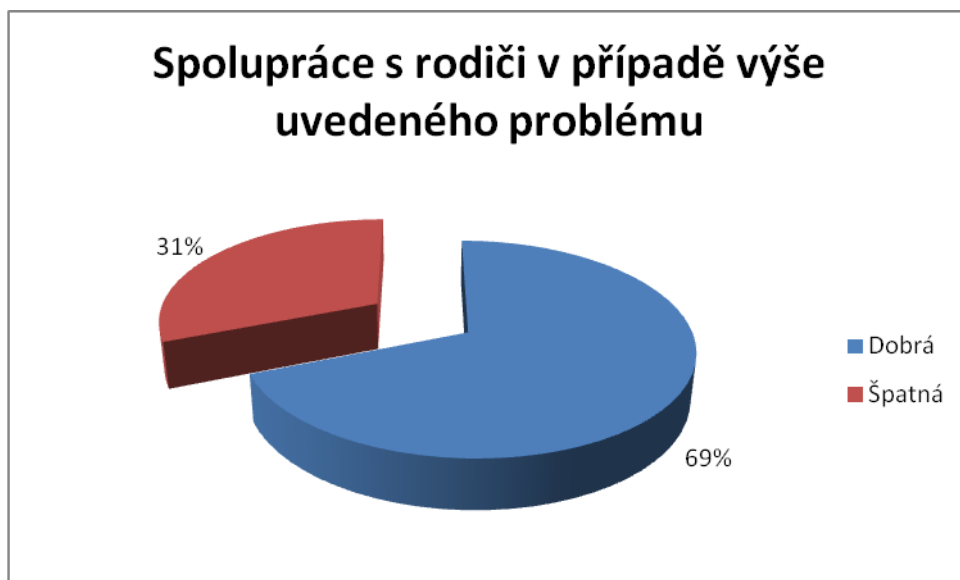
Integrované děti, které mají individuální plán, se v MŠ často nevyskytují. Pokud ano, většinou to bývá u dětí, které mají diagnostikovanou narušenou komunikační schopnost společně s dalším problémem typu ADHD či poruchy chování.

Graf č. 28

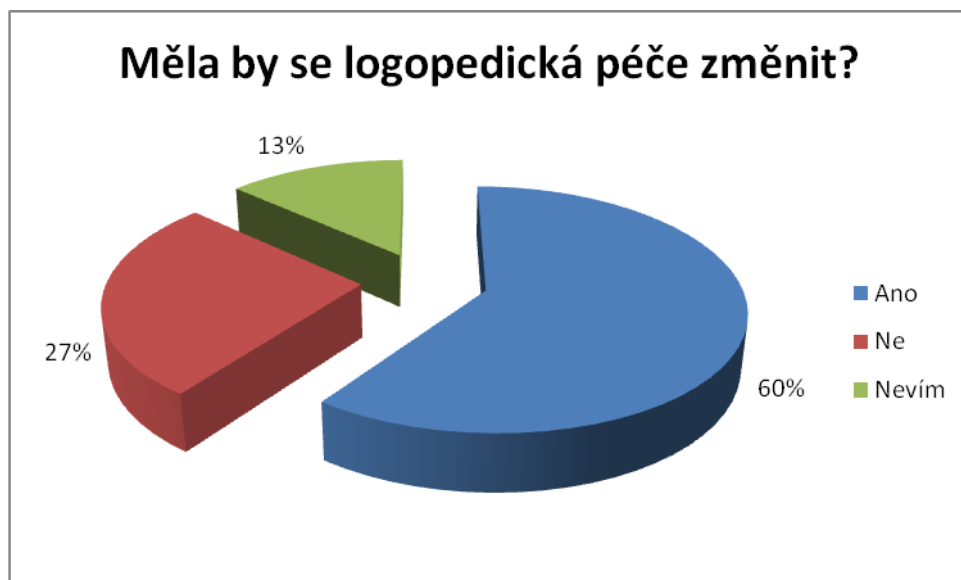
Odložená školní docházka z důvodu NKS se objevuje velmi často. Nejčastěji je to u dětí, které mají diagnostikovanou dysláli gravis (multiplex) nebo u dětí s rozštěpy měkkého i tvrdého patra. Rodiče se obávají, že se děti nenaučí správně číst a psát.

Graf č. 29

Celkem 69% dotazovaných učitelek hodnotí spolupráci s rodiči kladně. Rodiče mají zájem o logopedické depistáže v MŠ, vítají pomoc při vyhledání logopeda v místě bydliště a konzultují pokroky svých dětí s učitelkami ve třídě.

Graf č.30

Změnu v oblasti logopedické péče by uvítalo celkem 60% dotazovaných učitelek. Často se objevovaly odpovědi typu přítomnost odborníka v MŠ, více času, který by mohly paní učitelky věnovat logopedické prevenci, některé paní učitelky by chtěly, aby byla logopedická prevence povinná pro všechny děti.

6.3 Metoda pozorování

Navštívila jsem různé mateřské školy v rámci své praxe. Viděla jsem, jakým způsobem paní učitelky s dětmi provádí výchovně-vzdělávací činnosti, jakým způsobem se věnují logopedické prevenci.

Dne 7.11. 2007 jsem navštívila MŠ Nad Tratí, Havlíčkův Brod. Vedoucí učitelka je paní Bc. Ivana Chalupníková, absolventka bakalářského studia na PF JCU.

6.3.1 Písemný záznam z pozorování v MŠ Nad Tratí

Datum návštěvy MŠ – 7.11.2007

Tematický celek – (TC) – podtéma - „Zvědavý vagónek „

Název týdenního bloku - „Podzimní projížďka krajinou“

CÍL – seznámit děti s hlavními znaky podzim

○ chování zvířat před zimou (veverky, ježečci)

V MŠ jsem měla roli pozorovatele. Děti si mě ve třídě zvědavě prohlížely. Velmi brzy zkoušely navázat rozhovor. V rámci volné hry si děvčata hrála s panenkami,

kluci si nejčastěji půjčovaly velká nákladní auta a dvě děti, které přišly do třídy později, měly u stolečku půjčené barevné hádanky.

Ranní kruh

- [illegible]

Sluchová cvičení

- poznej, zda zvuky obou krabiček při chrastění je stejný
- nápodoba hlasu zvířat – bůůů, vrkůůů, bzzzzzzz
- poznej hlas svého kamaráda

Řízená činnost

- povídky nad obrázkovou knihou o veverce a jiných zvířatech
- stavba „stromu“ pro veverku, kam si bude ukrývat zásoby na zimu.
- vystřihování obrázků, výstava

Pobyt venku

- poslech zvuků z okolí

Tato MŠ se logopedické prevenci věnuje opravdu velmi důkladně a pravidelně. Celkově je zde příjemná atmosféra a ovzduší vzájemné důvěry. Už jenom to, že děti procvičují hodně básniček a písniček je znakem toho, že paní učitelky jsou si vědomy, jak důležité je rozvíjet dětskou řeč správným směrem.

6.3.2 Písemný záznam z pozorování v MŠ Velký Beranov

Datum návštěvy : 10.12. 2008

TC – „Co vyprávěla paní Zima“

TČ - „Voňavé zimní království“

CÍL – seznámit děti s hlavními znaky podzimu

- rozdíly mezi zimou x podzimem

Adresa mateřské školy: MŠ Velký Beranov

Ranní volná hra v této MŠ byla skutečně volnou hrou. I v této MŠ se na chodbách rozléhal dětský smích a byly slyšet vzájemné rozhovory mezi dětmi. Děti slovně informovaly paní učitelku o svém pohybu v MŠ. Ve třídě panovala pohoda, klid a to i přesto, že bylo ve třídě později 21 dětí.

Ranní kruh

- po ukončení pohybových aktivit ústní zhodnocení co se líbilo, co se nelíbilo, co by se jim líbilo udělat příště jinak
- dechová cvičení
 - o procvičení správného dýchání vsedě – vleže
 - o foukání do tenkého papíru v ruce
 - o zahříváme ruce – je nám zima – dýcháme si na ně
- gymnastika mluvidel
 - o korýtko – jazyk mezi zuby – nasát a utvořit korýtko
 - o zavřená ústa – koušeme něco dobrého
- krátký příběh O sněhulákovi Josífkovi
 - o poslech pohádky

Řízená činnost

- povídání o hlavních znacích podzimu a zimy
- říkanka Stojí, stojí, sněhulák
- kreslené hádanky se zimní tematikou
- příprava pomerančové voňavé dekorace na stůl
- výroba pomerančových ozdobček na vánoční stromeček
- slovní zhodnocení proběhách činností

Pobyt venku

- vycházka do okolí MŠ – pozorování vánoční dekorace za okny domů

V této MŠ paní učitelka používá styly efektivní komunikace. Věnuje se cíleně logopedické prevenci. Má rozsáhlý zásobník sluchových her, gymnastických cvičení na rozhýbání jazyka a rtů. Děti znají různé říkanky a písničky. Paní učitelka zastává názor,

že děti potřebují mít prostor k vzájemné komunikaci, že je třeba s dětmi nacvičovat techniku správného dýchání. Je třeba procvičovat sluch, poznávací procesy jako je paměť, vnímání, myšlení, protože lidský organismus funguje jako celek.

6.3.3 Písemný záznam z pozorování MŠ Horní Cerekev

Datum návštěvy : 12.11. 2009

TC - „*Slunce a mrak*“

TČ - „*Slunce je náš kamarád*“

CÍL – seznámit děti s roztomilostí počasí, důležitost slunečního svitu pro lidský organismus

Adresa mateřské školy: MŠ Horní Cerekev

Během volné hry si děti velmi pěkně hrály, půjčovaly si hračky, o svém pohybu po třídě vždy paní učitelku slovně informovaly. Děti byly zvědavé, při prohlížení obrázkových leporel se paní učitelky neustále na něco dotazovaly.

Ranní kruh –

- sdělování přání, zážitků z cesty do MŠ
- oslava narozenin – písnička a básnička na přání

Řízená činnost

- sluchové hry
 - poslouvej, co dělám a pověz, co jsem dělala
 - opakuj, co jsem zašeptala
 - zopakuj stejný rým
- dechová cvičení
 - pofoukej si bolest na ruce – fuuuu, fuuuu
 - pofoukej bolest kamarádovi
- gragomotorika
 - opisování kruhu ve vzduchu – pohyb vychází z ramenního kloubu
 - kreslení kruhu na velký arch papíru / papírová role/

Výroba papírového slunce z barevného papíru, vystřihování slunce a mraku z papíru, nalepování sluníčka na papír a dokreslování okolní přírody.

Pobyt venku

- návštěva kamarádů v první třídě základní školy

V této třídě se paní učitelka také cíleně věnuje prevenci poruch řeči. Je pro ni důležité, aby měly děti správný jazykový vzor. Pravidelně zařazuje do svého týdenního plánu hry, které se zaměřují na motoriku mluvidel, gymnastiku mluvidel, artikulaci, paměť a jiné.

6.4 Metoda rozhovoru

Ve všech mateřských školách pokládají paní učitelky logopedickou prevenci za velmi důležitou. Podle jejich slov je důležitý správný jazykový vzor a to v první řadě rodičů, ve druhé řadě učitelky, se kterou je dítě v pravidelném a úzkém kontaktu. Snaží se o pravidelné zařazování logopedických her a cvičení. V rámci DVPP by uvítaly větší nabídku logopedického kurzu. Stále více učitelek uvažuje o zvýšení své kvalifikace studiem Speciální pedagogiky – oboru logopedie. Vzhledem k tomu, že jsou v současné době v PPP dlouhé čekací doby na vyšetření dítěte, byl by v MŠ vítaný odborník, který by byl přítomný neustále. Paní učitelky často uváděly, že na logopedickou prevenci mají málo času a mají pocit, že nestíhají s dětmi zrealizovat vše, co by si přály.

V. Závěr

Bakalářská práce poukazuje na to, jak důležité je věnovat se správnému rozvoji řeči dětí již od narození. Připravit dětem podnětné rodinné prostředí je prvořadým úkolem rodiny.

V posledních letech se v ČR výrazně zvýšila porodnost. Do mateřských škol dochází stále více dětí s NKS ve věku od dvou let. Objevují se těžší formy NKS typu koktavost, dysfázie, palatolalie. Dnešní doba je uspěchaná, životní prostředí se zhoršuje. Není tedy divu, že se poruchy komunikačních schopností objevují častěji a ve stále těžší formě. Nemohu však jednoznačně konstatovat, že hlavní příčinou vzniku NKS je nevhodné rodinné působení. Velikou roli zde hrají i další faktory jako je stres, nesprávný životní styl rodičů a přemíra sledování TV pořadů.

Druhou a významnou roli při rozvoji řeči má mateřská škola. Vstupem do mateřské školy se řeč rozvíjí překotným tempem, rozšiřuje se slovní zásoba a děti jsou v tomto období mimořádně vnímavé a citlivé. Díky včasnému upozornění ze strany pedagogů se dítě zpravidla dostává do péče odborného logopedického pracovníka včas.

Péče o děti s NKS v běžné mateřské škole je cílená a intenzivní. Přesvědčila jsem se, že logopedická cvičení, zaměřující se na nácvik správné výslovnosti, používají učitelky mateřských škol každodenně. Jsou si vědomy toho, jak důležité je, aby dítě při vstupu do základní školy mělo správnou výslovnost zvládnutou.

Dále nemohu jednoznačně konstatovat, zda je účinnější individuální logopedická péče nebo skupinová péče. Obě tyto formy by však měly být pro děti poutavé, zajímavé a vzájemně se doplňující a podpořeny zájmem ze strany rodičů.

Převážná většina učitelek MŠ má absolvovaný kurz jako logopedická preventistka. Patrný je i zvýšený zájem o odborné studium Speciální pedagogiky – obor logopedie, což je velmi přínosné zjištění. Každodenní přítomnost odborně kvalifikované učitelky v MŠ by uvítala převážná část rodičů. Měly by možnost úzké a časté spolupráce, což je v případě docházky do PPP či jiného odborného centra nemožné.

VI. Seznam literatury a použitých pramenů

- Bubeníčková, M., Kutálková, D.: *Koktavost, metodická reedukace*, Praha: Nakladatelství Septima, 2001. ISBN 80-7216-145-8
- Dolejší, P.: *Jak se naučit správně vyslovovat*, nakladatelství a vydavatelství, Humpolec 2001, 1.vyd. ISBN 80-86-480-05-4
- Edelsberger, L.: *Defektologický slovník*. Nakladatelství HaH Vyšehradská, s.r.o., 2000. ISBN 80-86022-76-5
- Jasanová, N.: *Hudba, pohyb, kresba, slovo*. Vydal V. Svojtka – nakladatel a Jan Vašut v roce 1991. ISBN 80 – 900259-1-9
- Kazdová, V.: *Hrajeme si spolu aneb společná výchova řeči dětí a rodičů*. MONTANEX, a.s., 2004. ISBN 80-7225-142-2
- Klenková, J.: *Kapitoly z logopedie I*. Paido, Brno 2002. ISBN 80-85931-88-5
- Klenková, J., Kolbábková, H.: *Diagnostika předškoláka-správný vývoj řeči dítěte*. Brno: MC nakladatelství, 2003.
- Klenková, J.: *Kapitoly z logopedie II a III*. Brno: Paido edice pedagogické literatury, 1998. ISBN 80-85931-62-1
- Klindová, L., Rybářová, E.: *Psychologie 2*, SPN Bratislava. 1985
- Kutálková, D.: *Opožděný vývoj řeči Dysfázie*, Praha: Nakladatelství Septima s.r.o., 2002. ISBN 80-7216-177-6
- Kutálková, D., Bubeníčková, M.: *Koktavost, metodika reedukace*, Nakladatelství Septima, Praha 2001. ISBN 80-7216-145-8
- Kutálková, D.: *Logopedická prevence*, Praha: Nakladatelství Portál, 2002. ISBN 80-7178-667-5
- Kutálková, D.: *Vývoj dětské řeči krok za krokem*, Praha: Grada Publishing, 2005. ISBN 80-247-1026-9
- Krahulcová, B.: *Dyslalie*, Hradec Králové: Nakladatelství Gaudeamus, 2003. ISBN 80-7041-413-8
- Lechta, V. a kol.: *Diagnostika narušené komunikační schopnosti*. Portál, s.r.o., Praha 2003. ISBN 80-7178-801-5
- Lechta, V. a kol.: *Terapie narušené komunikační schopnosti*. Portál, s.r.o., Praha 2005. ISBN 80-7178-961-5
- Mertin, V., Gillernová, I.: *Psychologie pro učitelky mateřské školy*. Portál, s.r.o., Praha 2003, ISBN 80-7178-799-X

Neubauer, K.: *Logopedie*, Hradec Králové: Nakladatelství Gaudeamus, 2001. ISBN 80-7041-098-1

Peutelschmiedová, A.: *Logopedické minimum*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2001. ISBN 80-244-0258-0

Peutelschmiedová, A.: *Mařenko řekni Ř*, Praha: Grada Publishing, 2007. ISBN 978-80-247-2353-2

Seeman, M.: *Poruchy dětské řeči*. Státní zdravotnické nakladatelství, n. p., Praha II. 1955

Sovák, M.: *Logopedie předškolního věku*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1986.

Škodová, E., Jedlička, I.: *Klinická logopedie*. Portál, s.r.o., Praha 2003. ISBN 80-7178-546-6

Štěpán, J., Petráš, P.: *Logopedie v praxi*, 2005: Nakladatelství Septima s.r.o. 2005. ISBN 80-7216-212-8

Valenta, M., Rádlová, E.: *Mezinárodní konference k problematice osob se specifickými potřebami*, Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2004. ISBN 80-244-0770-1

Sovák, M.: *Logopedie předškolního věku*, Státní pedagogické nakladatelství, n.p., 1984, ISBN 14-484-86

Svobodová, E.: *Sociální dovednosti učitelky mateřské školy*

Elektronické zdroje:

http://cs.wikipedia.org/wiki/Verb%C3%A1ln%C3%AD_komunikace

VII. Seznam příloh

PŘÍLOHA Č. 1 Dotazník pro učitelky mateřských škol

PŘÍLOHA Č. 2 Příklad logopedické péče u děvčete docházející do MŠ Štoky

PŘÍLOHA Č. 1

DOTAZNÍK pro učitelky, učitele mateřských škol

Vážena paní kolegyně, pane kolego

jmenuji se Kateřina Buchalová a studuji posledním rokem pedagogickou fakultu Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, obor „ Učitelství pro mateřské školy“. Pro svoji bakalářskou práci jsem si vybrala téma: „ **Péče o děti s narušenou komunikační schopností v podmínkách běžné mateřské školy**“ a prosím Vás o několik minut Vašeho času. Ráda bych tímto dotazníkem zjistila, jak je pečováno o děti s narušenou komunikační v současné mateřské škole a kdo zajišťuje odbornou pomoc. Dotazník je anonymní, slouží pouze k vypracování bakalářské práce.

*Vysvětlení pojmu „ **Narušená komunikační schopnost**“ - dále jen NKS, je jedním z hlavních termínů, kterým se zabývá současná logopedie. Podle Lechty (2002) se může týkat verbální i neverbální formy komunikace. Lechta (2003 in Klenková) dělí děti s NKS dle symptomatického hlediska do deseti kategorií podle nejtypičtějších narušení. Pro přehled uvádím některé kategorie: vývojová nemluvnost (dysfázie), získaná orgánová nemluvnost (afázie), narušení zvuku řeči (např. balbuties – kóktavost), narušení článkování řeči (dyslalie)*

Pokud se rozhodnete dotazník vyplnit, děkuji Vám za Váš čas a spolupráci.

Mateřská školazřizovatel/počet obyvatel/

1. Jakého typu je vaše mateřská škola?

- a. jsme MŠ běžného typu
- b. jsme běžná MŠ s logopedickou třídou
- c. jsme MŠ při zdravotnickém zařízení
- d. jsme logopedická MŠ
- e. jsme Waldorfská MŠ
- f. jsme MŠ s jiným zaměřením, prosím uveďte

2. Kolik tříd je ve vaší mateřské škole?

3. Kolik dětí navštěvuje v současnosti vaší MŠ? / celkem, děvčata, chlapci/.....

- Pozn.: pokud jste v předešlé otázce odpověděl/a/ kladně, vyplňte, prosím, i následující otázku:

- 64

- b. nedostatky ve sluchové diferenciaci
- c. málo podnětným rodinným prostředím
- d. absencí logopeda v mateřské škole
- e. další příčiny podle mého názoru jsou: (prosím níže dopište)

.....

12. Provádíte přednášky o vývoji řeči a prevenci NKS pro rodiče sami?

13. Pokud ano, jak často?

14. Působí ve vaší MŠ některý z logopedických odborníků MŠMT? Pokud ano, kolik?

- a. logopedický asistent.....
- b. speciální pedagog.....
- c. absolvent kurzu logopedické prevence.....
- d. jiný, jaký?.....

15. Jaké je jeho/její/ nejvyšší dosažené vzdělání?

- a. bakalářské studium se státní závěrečnou zkouškou z logopedie – titul Bc.
- b. kurz pro logopedické preventisty
- c. kurz pro logopedické asistentky
- d. magisterské studium se státní závěrečnou zkouškou z logopedie – titul Mgr.

16. Pokud k vám do MŠ dochází výše uvedený odborník – logoped/ka/, jak je to často, kolik hodin?

- a. 1x týdně.....
- b. 2x týdně.....
- c. vícekrát do týdne.....

17. Jakým způsobem s Vámi logoped/ka/spolupracuje?

- a. při každé její návštěvě v MŠ konzultujeme ústně
- b. informace si předáváme telefonicky
- c. dostáváme materiály přímo od logopeda na procvičování prostřednictvím rodičů
- d. jednou za měsíc se s logopedem/dkou/ sejdeme v MŠ a vše si ujasníme

- e. jinak.....
18. Jakou formou působí tento odborník ve vaší MŠ ?
- a. je zaměstnán/a/ v naší MŠ jako učitel/ka/
 - b. dochází do MŠ odjinud
19. Zaškrtnete, prosím, jakým způsobem je u vás organizována logopedická péče
- a. individuální logopedickou péčí / za přítomnosti zákonného zástupce/
 - b. pravidelným docházením dítěte do logopedického kroužku
 - c. přímo v logopedické třídě
 - d. jiný způsob
20. Pracujete jako učitel/ka/ v MŠ, jaké je Vaše nejvyšší dosažené vzdělání v tomto oboru?
- a. středoškolské - Spgš
 - b. bakalářské – Bc
 - c. magisterské – Mgr.
21. Jste absolventkou oboru Speciální pedagogika nebo jiného odborného kurzu?
- a. mám kurz jako logopedická preventistka
 - b. mám vzdělání jako logopedická asistentka /absolventka bakalářského studia/
 - c. mám magisterské vzdělání v oboru Speciální pedagogika
 - d. nemám vzdělání v oblasti Speciální pedagogiky
22. Pokud se věnujete logopedické péči, kolik dětí z vaší MŠ máte v péči?
- a. chlapců
 - b. děvčat
 - c. celkem.....
23. Máte v péči ještě děti z jiných MŠ?
- a. ne, nemám
 - b. ano, mám z toho chlapců.....děvčat.....
24. Jak často provádíte logopedickou péči u těchto dětí?
- a. 1x týdně
 - b. 1x za 14 dní.....

- c. 1x za měsíc
- d. jinak.....

25. Kolik dětí z vaší MŠ dochází na logopedickou péči do jiného centra, zařízení?

- a. chlapců.....
- b. děvčat.....
- c. celkem.....

26. Kam dochází na logopedickou péči?

- a. do PPP poradny v místě bydliště
- b. do SPC v místě bydliště
- c. do jiné MŠ poskytující logopedickou péči
- d. jinam.....

27. Máte ve vaší MŠ integrované dítě s NKS?

- a. ano, kolik?
- b. ne

28. Vyskytl se ve vaší MŠ případ odložené školní docházky z důvodu NKS?

- a. ano, u kolika dětíděvčata.....chlapci.....
- b. ne

29. Jak hodnotíte spolupráci s rodiči v případě tohoto problému?

.....

30. Je něco, co byste rád/a/ změnila v logopedické péči?

PŘÍLOHA Č. 2

Jméno dítěte: Tereška

Věk v měsících – 4,6

Docházka k logopedovi – ne / od prosince 2009 – ano /

Rodina :

Spolupráce s rodiči je na dobré úrovni, Terešku do školky většinou přivádí v časných ranních hodinách otec, je v invalidním důchodě. Matka dojíždí do zaměstnání každý den, při zaměstnání ještě studuje. Vzhledem k této náročnosti Terešku vyzvedává pouze v pátek odpoledne. Otec neprojevuje zájem o spolupráci, při vyzvednutí Terešky má vždy na spěch. Pokud Tereška dostane domů pracovní listy na procvičení, je obtížné se domluvit na termínu vrácení zpět do MŠ. Matka je vstřícnější, ale vzhledem k tomu, že je zaměstnaná mimo bydliště, je vzájemný kontakt minimální.

Během rozhovoru s rodiči jsem zaznamenala vadnou výslovnost hlásky Ř, mluva je velmi rychlá. Matka má dle názoru výslovnost správnou a bratr Terešky má vadnou výslovnost hlásky s. Průběh těhotenství byl klidný, porod proběhl ve 39. týdnu těhotenství, ranný vývoj byl též v pořádku.

Tereška trpí opakovaně záněty horních dýchacích cest, angínami, alergií na trávy, pyl a prach.

Charakteristika děvčete

Tereška nastoupila do školky v měsíci září, zpočátku si hrála samostatně, zaujímal roli pozorovatele, zhruba po třech měsících se začala pohybovat poblíž hrajících si skupinek dětí, ale ještě neměla chuť zapojit se do společných her. Toto důležité rozhodnutí nastalo zhruba okolo měsíce prosince.

Konstitučně je Tereška silnější postavy. Hrubá motorika je zhoršená – je horší koordinace v prostředí, chůze je těžkopádnější, špatná sebeobsluha. Jemná motorika je také zhoršená. Nejraději si prohlíží dětské časopisy, navléká velké korálky, což jí však dělá problém. Pozornost udrží pouze chvíli.

Depistáž provedená v MŠ při vstupu do MŠ:

Depistáž jsem prováděla v tiché místnosti, v ranních hodinách po příchodu Terezky do MŠ.

Zaměřila jsem se na hlásky artikulačně snadnější, poté na hlásky artikulačně obtížnější. Pozornost jsem dávala na výslovnost hlásky na začátku, uprostřed i na konci slova.

POSTUP DEPISTÁŽE ZE DNE 15.10.2009

1. Zjištění počáteční stavu výslovnosti podle obrázkového materiálu
/Terezka říkala slova sama od sebe, u některých slov váhala, potřebovala moji pomoc/
2. Posouzení jemné a hrubé motoriky
/Terezka prováděla poskoky na jedné noze, na obou, přeskoky přes barevný papír, stoj na jedné noze – poprvé měla oči zavřené, podruhé oči otevřené, prstové hry typu spojování prstů, namotávání kubička vlny, postupné vztyčování prstů ze zavřené pěsti/ úkoly týkající se hrubé motoriky zvládala Terezka s obtížemi, jemná motorika je také horší, prsty jsou méně obratné
3. Posouzení motoriky mluvidel, rtů, dýchání, hlasu, jazyka
/Terezka zkoušela společně se mnou špulení rtů, roztahování do úsměvu /rty/, olizování rtů, lepení jazyka k tvrdému patru /jazyk/, mračení, úsměv, divení, nafukování tváří /mimika/ - některé vybrané úkoly zvládala s obtížemi
4. Orientační vyšetření sluchu - prováděla jsem ho následujícího dne 16.10. 2009 v tiché místnosti - ve vzdálenosti nejprve šesti metrů, poté ve vzdálenosti devíti metrů. Postupně jsem šeptala slova s hlubokými hláskami buben, bába, máme a poté slova s vysokými hláskami - čaj, nos, cvičí, měsíc, šest. Terezka slyšela všechna slova
5. Sluchová paměť - nejprve jsem se zaměřila na paměť krátkodobou, Terezka opakovala to, co slyšela – vše správně
Jednoduchá souvětí typu: Potkala jsem Alenku, měla pěknou halenku, Byla jedna babička, prodávala vajíčka

6. Zrakové vnímání - společně jsme hledali rozdíly mezi zdánlivě stejnými obrázky, skládali jsme puzzle dřevěné i papírové, prohlíželi nesmyslné obrázky, u některých obrázků váhala

7. Zraková paměť – společně jsme hráli pexeso, Terezčina oblíbená hra a Kimovu hru, při které měla problémy se zapamatováním sedmi předmětů

8. Rozumové schopnosti -

/Terezka poznávala základní barvy, tvary, počet, prostorové vztahy, pravo-levou orientaci, časové vztahy/ rozumové schopnosti odpovídají věku/

9. Slovní zásoba - pasivní slovní zásoba Terezky je dobrá, pouze váhala u některých předložených obrázků, aktivní slovní zásoba je také dobrá, některé obrázky nedokázala pojmenovat

10. Porozumění řeči - při manipulaci s předměty podle pokynů měla Terezka problémy si zapamatovat sled událostí, obrázky podle pokynů dokázala vybrat

11. Sluchové vnímání a fonemický sluch- Terezka poznala zvuky, které jsem záměrně vyvozovala /mačkání papíru, dupání/, problém měla s rozlišením změny znělosti ve slově – tělo – dělo a nepoznala změnu hlásky ve slovech – Micka – myška

12. Rytmičné cítění – chybuje při vytleskávání slov, problém se zopakováním daného rytmu

13. Analýza slov – při mém slabikování slov nebyla Terezka schopna určit a ukázat, co říkám

14. Souvislé vyjadřování a slovní projev - Terezka používá spíše jednoduché věty

Stanovení vlastního individuálního logopedického plánu v souladu s ŠVP PV na školní rok 2009/2010

ZÁŘÍ – LISTOPAD

Období adaptace, Terezka se ve třídě zdržovala jakéhokoli kontaktu s vrstevníky, na mé otázky pouze kývala, sama však řeč nijak výrazněji nepoužívala. Podle slov maminky však doma hovoří bez problému.

PROSINEC – LEDEN

V měsíci prosinci první návštěva logopeda Terezky s matkou, se sdělením výsledné zprávy a vzájemné domluvě na intenzivnější spolupráci. Výsledná zpráva z logopedie :

„Dyslalie gravis“. Na doporučení logopeda se máme zaměřit na nácvik správného dýchání, procvičování motoriky mluvidel, grafomotoriky, fonematický sluch, vyjadřování, prodlužovat postupně pozornost, společně s logopedem se budou intenzivněji věnovat nácviku a upevnění hlásky K,G,Ť,Ď,Ň, C,S,Z,Č,Š,Ž,L,R,Ř

Cvičení zaměřující se na motoriku jazyka a rtů, prováděná v MŠ během měsíce prosinec – leden

- Špulení úst – kapřík
- Vyplazují jazyk, dotýkat se brady
- Stáhnout rty a lehce foukat jako na píšťalku
- Olizovat kruhovitě ústa jedním směrem a druhým směrem

/ Terezka zpočátku cvičit nechtěla, obávala se/

Cvičení zaměřující se na motoriku mluvidel :

- Pohyb jazyka po dolní a horní části - olizujeme místo za horními a dolními zuby, ze straně na stranu počítáme zoubky
- Ťukání špičkou jazyka nad horními řezáky
- Vibrace rtů volně k sobě přiložených při výdechu – frká koník

Cvičení zaměřující se na grafomotoriku:

Kreslení velikou barevnou křídou na arch papíru – kruh, kolo

/pohyb vycházel z ramenního kloubu/, je třeba se více zaměřit na správné držení tužky

Cvičení zaměřující se na fonematický sluch:

- Slova s obrázky se změnou znělosti ve slově typu
 - Tělo – dělo
 - Koza – kosa
 - Vozy – vosy
 - Bije – pije

Cvičení zaměřující se na rozvoj hrubé a jemné motoriky:

- Poskoky snožmo v rytmu jednoduché říkanky
- Překračování překážky v prostoru
- Kroužení dlaněmi – mlýnek
- Rozvíjení kytičky – dlaně od sebe

Zhodnocení - Tereška měla největší problém se cvičením zaměřujícím se na hrubou motoriku, nejvíce ji bavilo podle jejích slov cvičení na rozvoj motoriky mluvidel. Cvičili jsme podle možností a chuti Terešky i v průběhu odpoledních činností.

ÚNOR - BŘEZEN

Cvičení zaměřující se na motoriku jazyka a rtů, prováděná v MŠ během měsíce únor - březen

- Špulení úst – kapřík
- Vyplazují jazyk, dotýkat se brady
- Stáhnout rty a lehce foukat jako na píšťalku
- Olizovat kruhovitě ústa jedním směrem a druhým směrem
- Klepání jazyka o horní patro
- Stáhnout jazyk dozadu, poté hned v před
- Zaklesnout jazyk za dolní zuby a zvedat jeho hřbet

Cvičení zaměřující se na motoriku mluvidel : opakovali jsme předešlá cvičení a přidali nová:

- Pohyb jazyka po dolní a horní části
- Vibrace rtů volně k sobě přiložených při výdechu – frká koník
- Běžné foukání
- Nafouknout obě tváře a pouštět vzduch po troškách ven
- Vložit do úst špičku ukazováku, špičkou jazyka se ho snažit vytlačit ven

Cvičení zaměřující se na grafomotoriku:

- Vlnky – pohyb vycházející z paže
- Vlnky na veliký arch papíru, křídou na tabuli, mokrou houbou na tabuli

Cvičení zaměřující se na fonematický sluch: změna hlásky ve slově, změna délky samohlásky, zvuky sykavek

- Micka – myška
- Nos – noc
- Cesta – vesta
- Koza –koésa
- SSS – had
- Zzzz – včela
- Cccc –pára z hrnce
- Žžžž – čmelák
- Šššš -vlak

Cvičení zaměřující se na rozvoj hrubé a jemné motoriky:

- Trhání kousků papíru
- Práce s drobným materiálem
- Zajíc v pytli – poznávání skrytých předmětů hmatem
- Stříhání, lepení
- Překážková dráha v prostoru třídy
- Přeskakování přes potok
- Chůze přes lavičku – most

Zhodnocení - Tereška měla po celou tuto dobu pravidelnou docházku do MŠ, je vidět, že se snaží a spolupracuje. Díky intenzivní spolupráci s logopedkou dokáže Tereška vyslovit hlásku K, G, je však třeba ještě fixovat ve slovech. Zlepšila se jemná, hrubá motorika, držení tužky je také mnohem lepší.